

MODRA
PTICA
LETO
X.

M O D R A P T I C A

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša din 100.—. Posamezna številka din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 9. ŠTEVILKE

AVGUST

Dr. Alojz Gradnik: Gaspara Stampa: Soneti

Ferdo Godina: Provizor Bokan

Magajna Bogomir: O duševnosti božjastnikov

Vladimir Bartol: Nevarna idila

Poročila

SONETI

GASPARA STAMPA

V dobi renesanse so se pojavile na nebu italijanske književnosti tri blesteče zvezde: Vittoria Colonna, Gaspara Stampa in Veronica Gambara.

Gaspara Stampa je bila rojena 1523 v Padovi kot hčerka plemenite rodbine iz Milana. Bila je deležna najboljše in vsestranske vzgoje in je bila navdušena za glasbo in poezijo. Iz Padove je prišla v Benetke, bogate in razkošne, ki so bile tedaj središče lahkomišelnega in zabave željnega izobraženstva. Tu se je šestindvajsetletno dekle smrtno zaljubilo v viteškega, v mnogih bojih preizkušnega, pa tudi literarno visoko nabražnega grofa Collatino di Collalto, gospodarja mesta Treviso, kateremu se je vdala z vsem žarom svoje duše in svoje vroče krvi. Njena ljubezenska sreča pa ni trajala dolgo. Grof, željan bojev ali tudi spremembe, se je podal v Francijo, da bi se boril za tedanjega kralja Henrika II. Po njegovi vrnitvi v Italijo se je prejšnje razmerje nekaj časa nadaljevalo, ali končno ga je grof pretrgal in se oženil z drugo. Svoji bolečini in svojemu obupu nad to izgubo je Gaspara Stampa dajala duška v sonetih, v katerih je s svojo iskrenostjo, neposrednostjo in svojim zanosom nadkrilila obe svoji sodobnici. Umrla je komaj 30 let stara. Sumili so, da je bila zastrupljena po samem njenem prejšnjem ljubavniku.

1

*Zavidna nisem, angeli vam, zlati,
za vašo srečo in za vašo slavo,
za vaš sijaj in vašo veličavo,
ko smete večno pred Gospodom stati.*

*Ker radost moja je takó obila,
da je srcé človeško ne objame,
ko vedre, blage, sijó luči vame,
ki bom vsevdilj jih v pesmih teh slavila.*

*In kakor hrana in življenje v soncu
Njegovega obličja v vas odseva,
tako lepota mene vso obdaja.*

*Le v tem od vas sem vendar večja reva,
da vaša slast je večna in brez kraja,
a moja skoro, skoro bo pri koncu.*

O kdo v poslednji uri me podpre,
 ko smrt življenju me ugrabila bo
 in treba vzeti bridko bo slovo,
 ki zdaj že s strahom polni mi srce?

Ne mati, sestra ne, ker strah neznan
 le v žalosti bo združil ju z menoj
 in kakor vsem, za ta poslednji boj,
 pomoč bi njuna bila mi zaman.

Le vaše verne vrste, ki edine,
 bi mogle lajšati mi bolečine,
 odsotne bodo v tisti uri tihi.

Tako to zemsko težo odložila
 bom sama, smrt le bo me tolažila
 in zvali bodo vas le moji vzdih.

Morjé življenje moje je, val jok,
 in vzdih moji so na njem vetrovi,
 up ladja; jadra, vesla, moji snovi,
 ki jo nenehoma podeš okrog.

Vodnica zvezda moja, sij luči
 dveh jasnih krogov je, ki še v daljavi
 za njima zrem, ko mi krmar ne pravi
 in ne krmilo, kam mi brod drvi.

Nevarne vihre, nepričakovane,
 so strah in ljubosumnosti ledene,
 v prihodu nagle in v odhodu kasne.

Tišine ni več od nikjer nobene,
 ko šli od mene v kraje ste neznané,
 so z Vami šle še ure moje jasne.

Zdaj ko obnavlja leto se in gine
 ledena zima in z njo hladni dnevi,
 oživljajo ljubezni se odmevi
 in sladke muke, sladke bolečine.

Kot oplodé drevesa novi soki,
 da sad rumen bi obrodila rano,
 tako zdaj v grudih vre mi neprestano
 in sladkih misli plétejo se toki.

*Naj zdaj radosti vse mi in slasti,
ko spet družica moja je pomlad,
ljubezen obudi in obnovi.*

*Ta dan naj brez noči ostane črne,
čas zlati naj se v grozo ne sprevrne
in sanj se mojih ne razruši grad.*

5

*O noč svetlejša še in blažji čas
kot najsvetlejši in najblažji dnevi,
noč vredna, da te slavnejši še spevi
časté, kot ta moj siromašni glas.*

*Le ti si bila verni mi čuvar
radosti mojih, ti si vse bridkosti
življenja menjala mi za sladkosti
in samo njemu dajala me v dar.*

*A nisem ko Alkmena srečna bila,
ki nji na ljubo bolj ko ponavadi,
z vrnitvijo je zora zakesnila.*

*Vendar hvalila bolj te bom ko zdaj,
prečista, blaga noč, šele tedaj,
ko spev moj vladal moji bo nasladi.*

6

*Ker si mi Amor vrnil mir prostosti,
ne ruši mi te sladke, vedre sreče,
naj moje spet bo srce koprneče,
kot moje bilo v zorni je mladosti.*

*Če vendar hočeš, da ti bo sledilo,
kot prej ljubezni bila je navada,
daj, da milejši plamen ga prevlada
in da sočutje v drugem bo budilo.*

*Ker se po znamenjih nekterih zdi,
da nove pleteš zanke in kovar
pod jarem nov me hočeš spet upreči.*

*O Amor, pusti mi te mirne dni,
o Amor, ti okrutni moj vladar,
ki srečen samo v moji si nesreči.*

*Kaj storiš duša? Kam vravnaš korake?
Katera pot obeta ti več sreče?
Boš spet sledila Amorju, ki sleče
v srditi borbi ti oklepe vsake?*

*Boš trudna, zmučena in iz obupa,
plen mnogih bitk, izbrala si brez nade
orožje tako, da če te napade,
te ne premaga več tako, kot upa?*

*Umik je varen, boj je čast junaka
in vaba, ki ponuja se, je taka,
da če škoduje, vendar še pomaga.*

*Kdor v boju ni, ne pade in ne zmaga,
nevarnosti so samo za izbrane
in slava tam je, kjer reži jo rane.*

*Poljane ljube, holmi, kalne mlake,
livade, logi, breg in loka živa,
doline tesne, kjer zdaj on prebiva,
ki mi pošilja sonce in oblake,*

*in rupe senčnate, ki se ne peni
v njih sonca valovanje, ptice glasne,
poletni veterci in reke jasne,
Pan, nimfe zale, favni in sileni,*

*vrnite mi ga, da bo zopet moj,
pri vas je, ali mu povejte vsaj,
kako trpim od bridke bolečine.*

*Povejte mu, da dni bo mojih kraj,
če se ne vrne jutri, že nocoj
njegova luč v mojih oči globine.*

*Kdo zopet ruši mi moj mir tišin?
Kdo zopet trga spanje blagodejno?
Kdo žge srce mi, da še bolj je žejno,
da mu sledim, ki je le moj pogin?*

*O Amor, ki pušic ti služi last
le v to, da sreče naše so požete,
ti dal napoj si mi iz reke Lete,
ki bolj ko v kvar mi je, bolj mi je v slast.*

*O kdaj bom mogla zopet vse hoteti
le s svojo voljo, biti zopet svoja,
kdaj mogla s sebe bom ta jarem sneti?*

*Kdaj ta podoba, ki se mi v kosti
in mozeg vžgala je, kdaj za vse dni
bo zbrisana in z njo vsa muka moja?*

10

*Vsa skrušena od svojih težkih zmot
in tolikih in puhlih sanjarij
in da življenja bežnega sem dni
v ljubezni prazni tratila, Gospod,*

*zatekam k tebi se, ki nam srca
mečiš in ki razstajaš sneg in led
in težo slehernu spreminjaš v med,
če sveti žar tvoj v nas zaplapola.*

*O daj pomoč mi svojih dobrih rok,
Ti me iz brezna reši, ker odtod
zaman se hočem sama k Tebi vzpeti.*

*Saj Ti si hotel za nas vse umreti,
Ti si odkupil ves človeški rod,
ne daj, da pogubim se, o moj Bog!*

Poslovenil Alojz Gradnik.

PROVIZOR BOKAN

FERDO GODINA

Trije tedni so se pomaknili v večnost, odkar je umrl črensovski plebanuš. Po njegovi smrti je prav tako sijalo sonce, prav tako je za dnevom prišla noč kot takrat, ko je plebanuš še živel. Nekaj je pa vendar spremenila plebanuševa smrt; kaplan Mihael Bokan je postal provizor.

Ni bila lahka stvar vršiti pastirstvo v fari, ki je štela šest velikih, polnih vasi. Pa kljub temu je Mihael sklonil glavo, ko mu je Gospod namignil: pomakni se više.

Bokan je bil vzoren kaplan, pokoren svojemu plebanušu. Sedaj mu je vse to prišlo prav, kajti znal je obdržati svoje ovčice v strahu božjem.

Zgodilo se je prav za prav čudo. Iz tihega in mirnega kaplana so dobili farani čez noč ognjevitega pastirja. Kako čudno je z ljudmi na svetu. Mnogi se ne znajdejo v časti, ne znajo se poslužiti oblasti, drugi pa so zopet kot ustvarjeni, da vodijo vse one, ki so potrebni naukov in tolažbe.

Farof je bil pust. Sobe in hlevi so bili prazni. Povsod se je delala pajčevina. V shrambah so se grizle podgane ter ropotale s staro nerabno

posodo. Mnogo je bilo treba vložiti truda in denarja, da se bo zopet blagoslov božji dotaknil te hiše. Prej je bil farof najlepša kmetija daleč naokoli, sedaj pa je bil odvraten kot križpotje, katerega je pravkar zapustil cirkus.

Tu je domoval provizor s svojo sestro in lepo mu je bilo. Spodaj v pritličju je bila pisarna in kuhinja.

Zgoraj v svoji sobi je provizor prebiral brevir. Sestra je potrkala na vrata. Provizor ni dvignil oči in ni povetil rok. Šele ko je sestra zaprla, je vstal in odgrnil zaveso, da se je sonce razlilo po sobi. Postavil se je pred okno in zrl doli, da ga je lahko vsak s ceste opazil. Gledal je proti Bistricam in Slovenskim goricam, nato v daleč odmaknjeno nebo, na katerem je samevalo sonce.

Svest si vseh pravic, ki so mu pripadale kot plebanuševemu namestniku, je stal tu v soncu in poletnem zraku. Nekaj muh se je tlačilo v sobo. Spustil je zaveso, zaprl sobo in počasi odšel v pritličje. Stopal je po stopnicah, da so škripale ob vsakem njegovem koraku. Vedel je, da ga oni sliši in ga s strahom pričakuje.

Provizor je šel v pisarno, sedel za mizo in se pripravil, da bi poslušal. Imel je negiben, strog obraz. Ko je bil še mlad, je videl plebanuše prav take. Nedostopni so bili, vzvišeni nad vsem. In če se je kateri nasmehnil, je šlo po fari, »da so se plebanuš smejali«.

Ko še Mihael Bokan ni poznal drugega kot pot v Hrastje, kjer je pasel krave, si je že želel biti plebanuš. Vozil bi se okrog, pridigal bi, bral bi mašo in se kregal na ljudi, ki bi prihajali k njemu. Takrat še o bogu drugega ni vedel kot, da je v nebesih, in so pri njem angeli in svetniki. Kot otrok ni imel nikoli bujne fantazije. Hrepenel je samo za tem, da postane plebanuš. No in zdaj je takorekoč postal. Tu za vrati stoji človek, na katerega se lahko krega, kolikor se hoče.

Ljudje so prav za prav smešni. Če Mihael Bokan ne bi bil provizor, temveč kmet z enim ali dvema otrokoma, bi prav tako trepetal za vrati in bi nerodno vrtel klobuk v rokah. Pa Bokan bi bil prav isti človek, nič manj vreden, le trde roke bi imel in nerodno hojo. Sedaj se pa smešno pači, se dela vzvišenega in močnega, čeprav ni med njim in med človekom za vrati prav nobene razlike. Le ta gara in dela po polju, Mihael pa si služi kruh s pridigo, mašo in branjem brevirja.

»Kaj bo,« je dejal provizor suho.

»Gombarova Kata so kupili zvon —« je začel faran in je nehote stopil k Mihaelu.

»To vem —« ga je prekinil provizor in faran se je zopet umaknil.

»Ja, pa zvon je gotov. Čez deset dni pride,« je nadaljeval.

»Pride? Mhm! Blagoslovil ga bom.«

Ne da bi se brigal za farana pri vratih, je provizor prevrgel knjigo po mizi in nekaj v njej iskal. Faran pa je iztegnil vrat, da bi še nekaj povedal, pa je samo pozdravil in šel.

Minil je dan brez posebnih dogodkov. Sonce se je počasi dotaknilo oddaljenih hribov. Sence hiš so segale daleč v ograde in se razgubile med sadnim drevjem. Mogočen zvonik je kipel v nebo, veš pozlačen od sonca. Križ se je svetil visoko gori v zraku. Nepremično je stala cerkev sredi hiš in nizkega drevja.

S polja so prihajali gosti težaki. Od vseh strani so rinili v vas. Prašni in blatni, z motikami na ramah, so vpili s ceste s tistimi, ki so opravljali doma.

»Si skuhala, Manka? Mi smo že lačni.«

»Ja, še ne vre. Čakati boste morali.«

»Vraga bo tebe kdo čakal zdaj, ko je stari doma,« je namigaval kak huncvut in sekal s trepalnicami.

»Idi v r. ., buša stari. Boga rajši moli,« se je slišalo s prikleti. Na cesti pa so se težaki krohotali in se počasi razgubljali med hišami.

Pri mnogi hiši niso kuhali večerje. Ni bilo časa. Jutri bo treba zgodaj vstati, zdaj se pa z večerjo muditi nima pomena. Le kjer je ostala ženska doma, je dišalo iz kuhinje. Fantje so se že zbirali v gručah ob cesti, lepo umiti in počesani in z dolgimi predpasniki pred seboj. Ah, lepo je to, postaviti se pred hišo, z eno roko v žepu, z drugo pa nositi dišečo cigareto v usta in puhati dim v hladen zrak ter opazovati zvezde.

Večernica se je pokazala prva. Tiho je prišla noč z vso čarobnostjo in skrivnostmi. Drevje je dobilo čudežno moč in gori med zvezdami se je prelivalo milijon in milijon življenj.

Dečki so se o vsem tem pogovarjali pri skedenjskih vratih. Nekje daleč od gora so krvavi bliski razsvetljevali nebo.

»Ne bo dolgo držalo, dež bo,« so domnevali mnogi, ki so sedeli okrog vodnjakov, si prali noge in počivali od napornega dela. Bili so kot čebele, ki se zberejo zvečer pred panjem.

Takrat pa se je tik pri Večernici utrnila zvezda in za trenutek osvetlila zemljo. Pokrižali so se, ki so jo videli in vzdihnili k bogu za dušo, kajti vedeli so, da je zdaj umrl človek.

Močno je udaril zvon Zdravo Marijo. Pretrgal je čebljanje in skupna molitev se je slišala od hiš na cesto. Pri vseh, ki še niso spali, se je oglasila vest:

»Molil še nisi!«

Provizor Bokan še ni legel. Bdel je in zrl skozi okno v polje, na katero je legla noč.

Brnenje velikega zvona je polnilo nebo, razlivalo se je na vasi in polja ter se je razgubilo bog ve kje. Težko klasje se je sklonilo k zemlji in tako čakalo jutranjega sonca. Kakšna poezija, kakšna pesem je to!

Da, človek je velika stvar.

Zvon je močno udaril, nato pa utihnil. Samo valovanje se je slišalo iz zvonika in škrtanje tramov.

Pet, šest lučk je zabrlelo po Bistricah, ki so se skrivale druga poleg druge v polju.

Oglašali so se vse naokrog po kapelicah zvonovi. Še tam daleč od hribov se je slišalo votlo momljanje. Ta trenutek se je vse v molitvi dvignilo k bogu.

»Tudi Bistrice bodo dobile zvon,« je pomislil Mihael. »Srednja ga že ima, Dolnja ga bo dobila kmalu.« Provizor je imel namreč v mislih zvon Gombarove Kate.

Zadnje dni pred blagoslovitvijo se ni govorilo na Bistrici ničesar drugega, kakor o pripravah na ta edinstven dogodek. Koliko let so si že

Bistričani želeli zvon! Vsaka vas ga ima, povsod v ravnini se sliši klenkanje. Kapelico so imeli, pa ta je stala zapuščena na pokopališču.

Redek primer so bili Bistričanci. Niso se brigali niti za strganega Miklavža, ki je sameval med pajčevinami in osirotelimi svetniki v kapeli.

Bog ve, kaj je takrat premotilo župana in občinarje, da so popravili Miklavža in kupili nekaj svetnikov in angelov. Dali so prebarvati kapelo. Ljubka je stala sedaj sredi zaraslih križev in gledala v vas.

Zvona pa Bistričanci niso imeli.

Gombarova Kata ga ni kupila zdaj zaradi bojazni pred zadnjo uro; ko ji je namreč padel mož v Karpatih, se je zaobljubila na neki božji poti, da bo kupila zvon domači kapelici. Hitela je zdaj z obljubo, kajti čutila je, da se ji smrt bliža z veliko naglico. Vse dolgove z bogom in z ljudmi poravnati, nato pa stopiti pred božji prestol čist, za tem hrepeni sleherni človek, ki počasi v postelji umira.

Po hišah se je že govorilo, kakšno obleko bo kdo pri tej priliki nosil, kako bodo okrasili hiše, kje bo šla procesija, nekateri so celo sanjali o slavolokih, kakršni se postavljajo pri novih mašah.

Ljudje so postali otroci in nihče ni vedel ali jih je silila k temu lju-bezen do boga ali želja, da napravijo stvar lepo zaradi sebe.

Pri Gombarovih so bili v velikih skrbih. Sosedov Andraž se je vrnil iz farofa, ne da bi povedal Bokanu zaradi česa je prišel. Samo, da ne bi bilo kakšne nerodnosti glede ceremonij, ki jih pripravljajo ljudje. Cvetje, slavoloki in bela obleka, to še ni taka reč. Le zaradi konj in narodne noše bi pač morali vprašati provizorja.

Gombarova stara je bila res slaba. Meso se ji je posušilo po kosteh in črne žile po rokah so bile napete. Dolgo je že bila priklenjena na posteljo. Ko ni vse dolge dneve pretrgalo tišine ničesar drugega kot stenska ura, se ji je oglašala vest. Videla je v kratkem, pretrganem spanju moža vsega krvavega. Vračal se je domov, jokal na koncu njene postelje, nato je izginil in pokazala se je smrt čisto nad njo. Votle oči so strmele v Gombarovico in nekaj suhih razpokanih zob je šklepetalo v beli čeljusti. Kristjan božji, strašna je smrt!

Kato so mučile take sanje in vedno bolj si je gnala k srcu, da ni kupila obljubljenega zvona.

No, težko pričakovani zvon je prišel. Sedaj so pa postali Bistričanci pravi otroci. Bokanu ne manjka mnogo, pa je ogenj v strehi.

Matajov Štef je hodil s taligami od hiše do hiše, kjer so imeli možnarje. Vozil jih je domov in jih razpostavljaj v kleti. Včasih je na večer ustrelil iz dveh ali treh kar tako za poizkušnjo.

»Hudiča, naj vedo tam prek, da se pripravljamo.«

Ko so pretresali strelj večerno nebo, je zažarel obraz slehernega Bistričanca. S tihim zanosom so si pokimavali:

»Matajov strelja.«

Obsekavali so drevje ob ulicah ter izravnavali žive plotove. Vsega so se spomnili, samo da bi dobila Bistrica lepše lice. Ne bo takrat ne cesarja ne ministra. Sami bodo med seboj, pa vendar so bili prepričani, da jih bo v nedeljo videl ves svet.

Gombarova hiša je stala ob križpotju, katerega se je dotikalo troje gnojišč. Roj muh in mušic je sedel v vročih dneh po gnoju. Velike veje so vtaknili v plotove, da gnoja sploh ni bilo videti. Križpotje in Gombarova hiša je dobila svečano lice.

V petek zvečer že čisto pod noč, je privozil mimo Gombarovih Vagnarov študent. Kot z neba je padel. Do takrat ga na Bistrici ni nihče videl. Začudil se je okrašeni hiši in obloženim plotovom in v trenutku ustavil kolo. Nekdo je prišel po poti.

»Kaj je to?« ga je vprašal Vagnar.

»Kje si se pa potepal tako dolgo? Zvon dobimo,« je rekel oni ter zavil med ograde.

Gombarova snaha je slišala Vagnarovega pred hišo in padla ji je v glavo dobra misel. Naj gre še enkrat k Bokanu glede kobil. Povedala je to Gombarovici in poklicala Vagnarovega, ki si je na križpotju prižgal cigareto in gledal v plotove kot krava nova vrata.

Razložili sta mu obe, stara Gombarova in snaha, da se je Andraž zbal provizorja in mu ni povedal o vseh pripravah, ki so na Bistrici.

Nemirna Vagnarova duša je vztrepetala. Komaj je zapustil šolske klopi, kjer je bil navaden, zapostavljen človek, že ga vzamejo Bistričanci na čelo, da vodi nemajhno slovesnost. Vstopiti v pravo življenje, delati z ljudmi, za tem je hrepenel Vagnar že od nekdaj.

V trenutku se mu je pred očmi vrstilo tisoč stvari. Važen bo pri Bokanu, katerega je že prej poznal. Ko mu bo vse dovolil, bo na Bistrici uredil vse sam. Še za zvon ga bodo vprašali ali naj ga okrasijo z rdečimi ali belimi venci. Hodil bo mimo procesije, tu in tam bo kateremu rekel naj gre hitreje ali počasi. Dobil bo mogoče kje kobilo. Saj res, to bi bilo najlepše. Jahal bo sem in tja in s kobile kazal, kako in kaj naj kdo naredi. To se mu je rodilo takrat v mislih, ko so se pogovarjali pri Gombarovih.

Vagnarov ni tisto noč nič spal. Dolgo je delal načrte in žal mu je bilo, da ni pri procesijah nikoli pazil na red. Vse druge vragolije so mu šle po glavi. Pri nobenem dekletu ni prezrl obleke, nogavic, nog, sedaj pa grize svinčnik nad papirjem in guba čelo, kako bo razvrstil svoje ljube Bistričance.

D drugega dne je zgodaj vstal. Šel je med njive, gledal k Srednjemu Hrastju, nato doli na mlino. Vse novo se mu je zdelo, čeprav je že vse to tisoč in tisočkrat prehodil.

Zavriskal bi, pa bi ga kdo slišal. To bi mu vzelo ugled! Nasmehnil se je in si priznal, da ga še ni nikoli imel.

Samo v hlačah in lahkih čevljih je stal za ogradam in zrl na polja. Začutil je v sebi moč, da bi lomil železo, da bi sam vlekel plug po teh njivah. Najrajši bi poklical ljudi iz vasi in bi jim povedal, da se še bodo za nje začeli lepi, srečni časi. Jutro ga je prevzelo. Stopal je po mejah med njive. Hladna sapa mu je prijetno udarjala v gola prsa. Na kolniku se je ustavil. Nebo je bilo čisto, sonce toplo, silje po njivah mu je segalo do pasu. Lahko bi ga iz vasi kdo videl.

»Komaj je prišel, pa že dela komedije,« so si govorili med seboj, če so ga videli.

On se je pa ustavil. V takih trenutkih, ko je bil poln čustev in trenja, si je želel dekleta. Nenadoma in nehote je prišlo to. Vse bi ji takrat povedal. Razkril bi ji svojo dušo, svoje življenje bi ji dal. Kako je človek povezan s silami, katerim ne ve vzroka, samo utehe si želi.

Srce mu je bilo. Pripognil se je, odrinil z rokami žito, ki se je sklanjalo na mejo in se pripravil za beg. Štel si je do tri in skočil po meji proti vasi. Šest, sedem skokov je napravil, nato se je poškalil in se prekopicnil v žito. V naslednjem trenutku je bil že pokonci. Bil je ves blaten po rokah in po obrazu in tudi čevlji so se mu strgali z nog. Poiskal jih je in se smejal samemu sebi. Stisnil jih je pod roko in se spustil v beg, toda zavil je proti Muri.

Na bregu si je v trenutku slekel hlače in se pognal v vodo. Plaval je proti mlinom. Ko so ga opazili mlinarji, so mu mahali, se smejali in vpili na njega.

»Sakramenski, si zopet prišel.«

»Dolgo si se potepal.«

»Pop nikdar ne boš, to ti povem.«

»Imaš zopet babo?«

»Niman, jo imate vi?« se je smejal Vagnar iz vode.

»Vidiš ga, za babo se je takoj obesil.«

Ko je Vagnar prišel na suho, so si stiskali roke in govorili vse vprek, da se je slišalo doli v vas. Pri mlinih se pa Vagnar ni mudil, kajti mudilo se mu je k provizorju.

Priti na farof zgodaj, ni imelo smisla. Provizor je najprej maševal, nato spovedoval, molil in zajtrkoval. Vse to vzame časa.

Ko je zjutraj videl Vagnar v mlinu, kako vrtijo rumeni jermeni močna železna kolesa, mu je padla v glavo neumna pesmica: »Cinca Marinca, jermen je grizel, marinar je bil.« Sedaj je gonil to, ko se je napravljajal na farof in še pozneje, ko je hitel med hišami ven med Trebeš in Dnike. Tako je bil vesel, da ni vedel, kaj bi počel.

Tik ob robu ceste se je vozil in najmanjša neprevidnost bi ga toliko stala, da bi se zvrnil v jarek ob cesti. Pa tega sploh v pamet ni jemal. Božal je z roko grmovje, če ga je dosegel, z drugo pa je krilil po zraku. Enakomerno je pritiskal na pedale in si v taktu brundal: »jermen je grizel, marinar je bil.«

Na farofu se je oglasil v kuhinji in vprašal po provizorju. Sestra ga je šla poklicat. Ko se je vrnila in rekla, da provizor pride, se je Vagnar pripravil, da se z Bokanom pozdravi. Zakaj ne, ... »jermen je grizel, marinar je bil.« Še hlače si je popravil in kravato. Bil je samo v srajci s kratkimi rokavi.

Čez čas so zaškripale stopnice. Najprej prva, nato druga, nato tretja ... Bokan se je v vsej svoji slovesnosti prikazal, Vagnar se mu je nasmehnil, ga pozdravil in stopil naprej, da bi si stisnila roke. Toda Bokan ni spremenil niti za trenutek obraza. Vzel je od nekod ključ, ga vtaknil v ključavnico in odklenil pisarno.

Vagnar je debelo pogledal. Hudiča, kaj pa to. Stopil je za molčečim provizorjem v pisarno in si zašepetal: »jermen je grizel, marinar je bil.«

Bokan je sedel in se pripravil na poslušanje. Ker Vagnar takega sprejema ni pričakoval, ni vedel, kako bi začel. Niti mislil ni, da ne bi pri mizi sedeč kaj pokramljala o politiki, o gospodarstvu in se bosta šele nato spustila na pogovor o velikem napredku Bistrice in Bistričancev. Mogoče mu še postreže s kavo ali s čajem. To bi se pač spodobilo, ko se tako sreča farna gospoda. Zdaj pa je stal za Bokanovim hrptom in ni stisnil drugega iz sebe kot »jermen je grizel...«

»Kaj bo?« je vprašal provizor suho kot vsakega farana.

Toda Vagnar ni požiral slin, niti ni stegoval vratu. Sam se je čudil pozneje s kako lahkoto in treznostjo je govoril.

»Na Bistrici smo dobili zvon, pa bi vas prosili, da bi ga blagoslovili —«

»To že vem. O tem ni treba govoriti —« ga je prekinil provizor.

»Pa nekaj bi radi posebnega priredili, ker je to edinstveni dogodek za Bistrico,« se je izmotaval Vagnar, potegnil papir, na katerem je bil spored procesije. »Šli bi namreč v procesiji najprej fantje, nato dekleta, nato konjeniki, tudi kobile imamo na razpolago in narodne noše.«

»Kaj, vi boste predpisovali cerkvi, kako naj postavi procesijo?« je vstal provizor čisto bled. »Ste še od šolskih klopi zelen. Vi sploh pojma nimate o kodeksu, brez katerega se ne izvrši nobeno sveto opravilo. Pa tu, ženske pred zvonom. Kdaj pa gre ženska pred duhovnikom?«

»O Madona, saj res.« Šele zdaj se je spomnil Vagnar na to, vendar je mirno nadaljeval: »No, saj ni nič hudega. Jaz sem samo tako mislil. Glede konjenikov nisem vedel.«

»Ničesar ni treba tega,« je še siknil provizor in se vsedel.

»Bistričanci hočejo —« pa ni povedal konca.

»Kaj, kaj? Jaz hočem tako. Ničesar! Konec.«

Vagnar se je smehljal in cinično pripomnil:

»Torej vi smatrate ljudstvo za pasivno rezistenco?«

»Kaj, rezistenco. Marš ven!« je pokazal provizor na vrata.

»Ta hiša je tako moja kot vaša,« je mirno dejal Vagnar. Kako je prišel na to misel ni vedel. Vesel je bil, da je povedal tako preprosto resnico. Bal se je pa vseeno, če bi se ga lotil veliki, močni provizor. »Pa pridite samo, gospod provizor, v nedeljo. Lepo bo. Konj bo mnogo. Streljali bomo in sploh bo veliko veselje.«

Čeprav se je delal Vagnar veselega, ga je vendar skrbelo, kaj bodo rekli Bistričanci. Kot kljuse je sedel na kolesu in vedno težje mu je bilo, čim bolj se je bližal vasi.

Ko je prišel k Gombarovim, je stalo tam že nekaj mož. Čakali so ga, ker so zvedeli, da je šel k provizorju. Nekateri so se smejali, a drugi so ostali resni. Stara Gombarova je jokala in tudi snahi je bilo žal, da se je Vagnar vmešal.

Popoldne pride k županu neki človek; župan da mora takoj na farof. Seveda, šel je. Ko se je vrnil, se je Bistrica v trenutku spremenila. Kamor koli je prišel Vagnar, povsod so mu dejali, da tega ali onega ne bo doma, ali da kobil nima časa. Ko sta se srečala na cesti z županom, mu je ta vse razložil.

»Nočejo provizor,« je dejal in ga čudno pogledal.

Vagnar je razumel župana in Bistričance. Sklonil je glavo in šel po méki domov.

Obupal je Vagnar nad Bistrico in žal mu je bilo, da se je tako gnal. Jezil ga je župan in oni možje, ki so se mu tako skrivnostno nasmihali.

Te ljudi, ki bi jih danes zjutraj poklical v polje in bi jih stisnil k sebi ter jim povedal, da bo nekoč življenje lepše, teh ljudi Vagnar ni mogel več. Že je mislil, da bi se kam odpeljal, dokler se to nekoliko ne pozabi. Za ves svet pa ne bi hotel ostati doma jutri, ko se bo blagoslavljal zvon.

Spil je doma pol dolgega lonca mleka, vzel očetovo puško, jo prelomil in jo stisnil pod stari suknjič. Potegnil se je po murskem rokavu k Muri, se porinil z ladjo čez vodo in si v gostem vrbovem grmovju oddahnil. Tu je bil sam. Žal mu ni bilo ne ljudi, ki so mrtvi za kaj svojega, ne polja, ne pesmi. Nič, nič.

Zložil je puško, jo nabasal, napel peteline in se ozrl okrog. Drug svet je to, surov. Smrtno kričanje divjih ptičev bo zdaj zdaj polnilo nizki gaj. Beg pred smrtjo in strast po njej se bosta srečali. Lepše je vse to.

Obkrožil je par grmov, vrgel je dva, tri kamne v težko dostopen kraj. Fazan se je dvignil. Prenizko je bil. Vagnar ni pomeril. Šel je k tekoči strugi, kjer so se po navadi kopale divje race. Po trebuhu se je vlekel k mestu, iz katerega je navadno streljal. Odrival je visoko travo, vlekel ob sebi puško, počival je in se zopet bližal kraju. Še dva metra, pa bo tam. Počasi je dvignil glavo, da se ne bi premaknila trava. Pokazal se je najprej nasprotni breg, nato korenine, ki so visele od bližnjih dreves. V majhnem zatišju so bile race. Šest jih je bilo.

Vagnar je pozabil na provizorja in na Bistrico. Samo puško je stisnil in jo vlekel ob telesu pred sebe. Trepetajoč je šel preko petelina do kopita. Da, pred kratkim je bil neznatn med šolskimi klopmi, sedaj pa je čisto drug človek tu med gaji in med svojimi živalmi. Trepetal je od strasti.

Počasi je dvigal puško. Race so brbljale s kljuni po vodi. Pri vsakem najmanjšem vetru so nastavljale ušesa ter pogledale na bregove in v nebo. Smrt je najhujša stvar, pred katero beži človek in nema žival.

Vagnar je že iskal po mrzlem žlebu in mušici najbolj poredno. Da, ono, ki si ne more najti mesta. Ona čuti smrt, gotovo jo čuti.

Ko je počila puška, je poredna ostala. Dvignila se je nad vodo, nato je padla, zavila vrat in Vagnarju se je zdelo, da se smehlja za onimi, ki so bile že daleč. Zajel jo je tok in jo vzel s seboj.

Študentu je gorel obraz. Pokleknil je, pomeril drugič in streljal na mrtvo žival, ki jo je nesla voda. Čez par trenutkov nato je plavalo perje po deroči strugi in krvavi kos mesa ni bil več podoben divji raci.

Vagnar se je vrnil k privezani ladji, sedel je na desko in stilsnil puško k sebi. Gledal je v motno vodo, kjer so se obračale ribe in lovile z velikimi usti nesnago. Streljal jih je Vagnar nekoč. Z natančnostjo je izračunal, koliko prelomi voda svetlobo in za koliko mora pomeriti nad njo, da jo zadene v hrbet.

Pa ni mu bilo do tega. Zopet mu je stopil pred oči provizor in tiste bedastoče, ki so se dogodile tekom današnjega dne. Nikoli ni dobro, če se

človek predaja čustvom in hoče z njimi spreobrniti svet. To je že tolikokrat izkusil. Preveč je delal s srcem in premalo s pametjo.

Pogledal je sonce, odvezal ladjo in hitel čez Muro. Odšel bo nekam za štirinajst dni.

Kolo si je v hitrici očistil, ga namazal, vrezal si kruh in zabelo. Kaj bi si gnal k srcu stvari, ki ga nič ne brigajo. Bistričanci so končno pametni. Naj ureja svoje ceremonije provizor. Če bi pa šlo za njihovo stvar, bi gotovo oni drugače ukrenili.

Takrat je potrkal nekdo na vrata. Ne da bi čakala odgovora, je vstopila Tkalčeva mala. Stopila je pred Vagnarja, gledala pod mizo in govorila kot bi v šoli deklamirala.

»Naša mama so vas prosili, da bi mi napisali pozdrav za gospoda provizorja.«

Vagnar je obstal kot pribit. Za provizorja? Kristus! Kri mu je šinila v obraz in kruh, ki ga je držal v rokah, je v trenutku prelomil.

»Jaz za provizorja?« je komaj spravil iz sebe.

Mala Tkalčeva je deklamirala kot prej in ni niti trenila z očmi:

»Mama so rekli, da ne bodo nikomur povedali.«

Vagnar ni vedel, kaj se godi v njem. Pred njim je stal nedolžen otrok, ki ni vedel, kaj se skriva za besedami, »mama so rekli, da ne bodo nikomur povedali«.

Nedolžno dete, ti angel. Objel jo je, jo stisnil k sebi in jo poljuboval po čelu in po laseh, da je mala Vilma komaj dihala. Iz sebe pa ni mogel spraviti drugega:

»Vilma, Vilma. Ti dete malo.« Spet jo je poljuboval, da se je otrok začel glasno smejati.

»Boste, ne? Mama so rekli,« je veselo čebljil otrok.

»Če so mama rekli, no, bom pa. Kdaj se boš pa naučila?«

»Danes. Vi samo napišite. Jutri zjutraj vam bom prišla povedat.«

Vagnar je ostal v sobi sam. Malo Vilmo je poslal pred hišo.

On naj piše pozdrav za provizorja? Poslušali ga bodo Bistričanci. Zopet je vzel papir in začel gristi svinčnik. Pa sedaj ni razvrščal Bistričancev niti kobil.

Prešinilo ga je silno čustvo. Da, otrok naj mu pove, otrok, ki mu še mrzlo človeško srce ni iztrgalo vere v življenje, vere, katero si človek ustvari v mladih še nepokvarjenih letih. Pisal je z žarom, bruhal je stavek za stavkom in pri srcu mu je odleglo. Kot balzam je bilo to za njegovo užaljeno dušo.

Vagnar ni šel nikamor. Videti je hotel Bistrico. Matajov na predvečer ni streljal. Prepovedal je provizor vse ceremonije, razen dekletom belo obleko. Bistričanci so pa vseeno pometli ceste, okrasili hiše in ob cesti brisali šipe.

Vagnar je stal pozno zvečer zunaj pred hišo, počasi vlekel iz cigarete in gledal na ulico. Stopil je za plot in bil vesel. Ah, Bokan in Bistričanci. Mala Vilma ga je rešila sramote.

Kadil je in pljuval čez živi plot. Po ogradu je prišel Matajov. Ni se smejal kot po navadi. Samo dihal je težko in Vagnarja prosil ognja.

»Ne bo nič, kaj,« se mu je smehljaj Vagnar. »Provizor gospoduje nad Bistrico. — Pusti vraga! Reveži smo.«

Zopet se je smejal Matajovemu.

Napočilo je jutro, eno izmed najlepših, kar jih je doživela Bistrica. Ne sonce, ne nebo, ne zemlja, vse to ni bilo nič v primeri z Bistrico, kako se je odela na gospodov dan. Ljudje že zgodaj niso spali. Hodili so okrog hiš, jih ogledovali, če je dovolj cvetja po stenah in plotovih.

Sonce je že davno sijalo skozi okna Vagnarove sobe. Ta pa je spal kot ubit.

Mala Vilma je vsa ožarjena pritekla v sobo. Kje bi se spomnila na trkanje! Znala je pozdrav in zdaj jo bo Vagnar pohvalil. Viharno je odprla vrata, skočila k postelji, se sklonila k Vagnarju in čebljala:

»Znam, že znam.«

Vagnar je odprl oči in jo zagledal svežo, umito in počesano. V rokah je držala velik šopek rdečih vrtnic. Kako lepa je bila Vilma, ta angelj z neba. Pa že je čebljala, že se je smejala in obračala vrtnice v rokah ter govorila pri postelji pozdrav.

Proti koncu je trepetala in komaj je končala, že je dala rože Vagnarju in mu glasno poljubila roko. Vagnarja je tako prevzelo, da je ležal v postelji mirno kot lipov bog.

»Znam. Tudi mama so rekli, da znam,« je govorila in ni pustila njega do besede. »Te obleke ne bom imela. Veste, belo, pa čeveljčke, spodnje krilo pa zdaj mama likajo. Gospodu bom pa dala lilije.«

Vagnar ni vedel, ali bi se smejal ali bi pa tega otroka stisnil k sebi, da bi umrl. Ti malo nedolžno srce! Kdo nosi krivdo vseh teh malih, da ne ostanejo vse življenjé taki?

Popoldne se je trlo po ulicah ljudi. Govorili so med hišami, se smejali, po kolniku pa so se počasi zibali proti Gombarovi hiši. Tudi Vagnar je stal nekje ob strani. Ni bil tako brez skrbi kot si je mislil. Vsak se je s pogledom ustavil na njem in noben ni vedel ali bi se smejal ali bi se držal resno. Vagnarju je bilo žal, da ni bilo Matajovega. Z njim bi stal tu in bi se kaj pogovarjal.

Polno ljudstva se je nabiralo povsod in vse je čakalo gospoda provizorja.

O pol treh se je prikazal voz, na katerem je sedel provizor in poleg njega trebušasti kantor. Vozil je Tkalec. Ljudje so se razmaknili in delali prostor kobilam in kolesju.

Vagnar je rinil naprej k zvonu. Provizor je počasi stopil s koleslja, snel je bele rokavice, slekel lahek, bel plašč in oblekel roket ter si nadel štolo. Grobna tišina je zavladala med Bistričanci. Samo listje se je zibalo po drevju in tu in tam je padlo v zeleno travo napol zrelo jabolko. Res. Biti duhovnik, to je vzvišen poklic. Bogu je vsak dan blizu in sploh so mu dostopne tajnosti onega sveta.

Bokan je pogledal po ljudstvu. Z Vagnarom sta se srečala s pogledi. Samo za trenutek se je ustavil na njem provizor, nato se je pa obrnil k zvonu. Vagnar je komaj čakal.

Mala Vilma je stopila pred provizorja, belo oblečena. S šopkom rož v laseh in z belimi lilijami v rokah, je začela brez strahu.

»Človek se je zdrznil v neveri. Čutil se je ubogega in zapuščenega in vera ga je poklicala v življenje. Bog je postal tolažnik vseh ubogih in preganjanih, hotel je vrniti ljudem pravico, sožitje in mir, kakršen je bil v začetku. A ljudstvo je bilo hudobno, kajti križalo je Kristusa s sovraštvom. A Kristus je ostal tolažnik ubogih. Postavil je cerkev, da bi bila njegova namestnica na zemlji. In ta mrtva kovina,« pokazala je na zvon, »naj oživi z vašim blagoslovom, duhovni oče, da nas bo družila v skupni molitvi k bogu, ki je dober in vsemogočen.

Vi, ki ste Kristusov namestnik, ki ne poznate ne sovraštva ne napuha, ne hudobij in ne spletkarstva, ki smo ga polni mi, blagoslovite ga, da nam bo dan za dnem oznanjal mir, ljubezen in upanje v boljšo bodočnost.«

Ljudje so bili tihi kot zemlja. Mnogemu so lezle solze po razoranem licu, pa jih ni brisal, da ne bi kaj preslišal.

Provizor je vzel lilije, se smehljaj in takrat je šlo skozi množico: »provizor se smejejo«. Solze so pritekale skoraj slehernemu.

Provizor je odprl knjigo, da bi začel s svetim opravilom. Takrat pa so zapokali možnarji pri kapeli na koncu vasi. Ozračje se je treslo od močnih strellov, kajti Matajov je dobro streljal. Senca je šla preko provizorjevega obličja. Streljanje je on prepovedal, pa sedaj, ko je vsaka duša čutila srečo, tako nepoznano in lepo, sedaj jim je odpustil. Molil je, škropil zvon z blagoslovljeno vodo ter gledal po vencih, ki so prepletali zvon. Tudi njega je prijelo. Čustven on sicer ni bil nikdar, znal je biti samo močan gospod. Naj imajo to, saj so ga drugače ubogali.

Možnarji so pokali in streljanja ni hotelo biti konca. Vsi so vedeli, da Matajov ne bo nehal do poslednjega strela.

Procesija se je razvrstila kot je želel provizor. Ljudje so začeli peti in moliti veseli del rožnega venca. Vagnar je šel med fanti. Pel je in gorel od zadovoljstva. Ni se brigal, če ga kdo gleda. Pel je in si brisal pot s čela. Čutil je, da so vsi zopet prijatelji in da je prejšnje pozabljeno.

Procesija se je pomikala po vasi. Popoldansko sonce se je razlivalo na Bistrico in polja. Po vasi so odmevali močni moški glasovi in ženske so se slišale daleč na okrog. Tu in tam je pri hiši klečal starec sredi dvorišča, dvigal sklenjene roke ter molil in jokal, ko so peljali zvon mimo. Bog ve, komu bo zapel prvikrat zadnjo, žalostno pesem.

Možnarji so pokali vedno glasneje, Matajov je streljal na smrt in življenje. Fantje so mu nabijali, a on je streljal in streljal. Procesija se je dotaknila kapelice. Pomešani so bili, ženske, moški, otroci, vse se je trlo okrog zvona, da ga še enkrat vidijo, preden ga potegnejo skozi line v ozki zvonik.

Vagnar je hitel k Matajovemu. Še kratek nagovor je imel Bokan na zbrano množico. O ljubezni je govoril, o grehu in sovraštvu, o vsem je povedal kot da bi bral iz starih zaprašanih knjig. Vedno je isto povedal.

Živžav je nastal, ko so zvon potegnili v zvonik in se je odpeljal provizor in kantor. Govorili so ljudje in se vračali v vas, ki se je oddahnila po končanih slovesnostih.

Matajov je rohnel z možnarji, da se mu je že vsa Bistrica smejala.

»Ni se dal,« so govorili.

»Prav je imel. Kako bi pa bilo brez tega.«

»Še konjeniki bi morali biti. Škoda, da smo provizorja poslušali.«

Pa bilo je že vsega konec, le Matajov je streljal do večera. Vagnar ga je počakal, da sta šla zvečer skupaj domov.

»Kaj pa si napisal,« se je obrnil začuden Matajov k Vagnarju, ko mu je ta povedal o pozdravu.

»Da naj blagoslovi zvon on, ki ne pozna sovraštva, napuha in spletkarstva. Zvon naj nam pa oznanja upanje v boljšo bodočnost. Dobro?«

Matajov se je zakrohotal.

»Kaj pa je rekel?«

»Nič. Samo smehljal se je. Saj veš, da on na sebe ni mislil.«

»Pa ljudje?«

»Jokali so.«

Matajov se je smejal in vpil na dečke, naj peljejo možnarje domov.

Trd vrat je imel Vagnar zaradi pozdrava in kadil cigareto za cigareto, kot bi bil ves svet njegov. Glasno je vprašal Matajovega, da je vsak slišal, ki je stal pred hišo:

»Dvesto, tristo si jih dal, kaj? Vso Bistrico si mislil spustiti v zrak.«

Po vasi pa so že govorili, da je govor napisal Vagnar. Pozabili so na ono neumnost, toliko lepega jim je prinesel dan.

Po sredi ceste sta šla, za njima pa so fantje vozili možnarje. Dohitel jih je Tkalec, ki je vozil provizorja na farof. Ustavil je konje.

»Prisedita, prokleta! Do doma vaju potegnem,« se je smejal in zadrževal konje, ki so hoteli zopet v galop. Ko sta sedla k Tkalcu, je ta zopet spustil vajeti in šli so skozi dolgo, s cvetjem okrašeno vas kot vihar.

»Vagnar, moja Vilma je zlato dete. Bogme, ti si pa tudi človek. Vso vas si spravil v solze.«

Vagnar je sunil Matajovega. Pripognil se je, kajti sapa mu je zaprla usta. Konji so hiteli, da je švedral koleselj od plotu do plotu.

»Kaj pa so provizor rekli?« je vprašal Vagnar in ošinil Tkalca.

»A, ja,« se je smejal starec. »Vprašali so, čigava je Vilma in kdo je napisal ono stvar.«

»Pa?«

»Rekel sem, da ti.«

Koleselj je ropotal, da je Vagnar komaj slišal Tkalca, da so provizor prebledeli in še zbogom niso rekli.

Matajev je kar tako zavriskal. Ljudje so rinili glave skozi okna, mahali onim trem na koleslju. Vse je valovilo, se prelivalo, kajti bil je za Bistrico velik dan, kajti dobila je novi blagoslovljeni zvon.

O DUŠEVNOSTI BOŽJASTNIKOV

MAGAJNA BOGOMIR

(Prosto po raznih avtorjih.)

Oglejmo si prav na kratko pojave pri božjastni duševnosti. Tozadevna literatura je dandanes v psihiatriji zelo obširna in bom podal lahko le nekaj momentov, ki bi jih moral poznati, ali bi bilo vsaj dobro, če bi jih poznal ljubitelj literature. Pri tem se ne bom spuščal v poglavje dednosti, ampak omenim samo na kratko, da razlikujemo v glavnem dve skupini božjastnikov — v prvi so taki, ki jim je bila božjast prirojena, v drugi pa taki, ki so si božjast pozneje zaradi enega ali drugega vzroka pridobili. Eden izmed takih pojavov je *a u r a*, ki se pojavi dostikrat, a ne v vsakem primeru pred božjastnimi napadi. Brez vidnih vzrokov se polasti bolnika mrko razpoloženje ali utrujenost, tesnoba ali groza, strah, nemir srca, neprijetni vztrepeti mišic, val vročine, val mraza, včasih spolno vzburjenje, nemirno spanje, itd. Mnogi bolniki spoznajo po teh pojavih, da se bliža ura ali dan z napadom, ki pa včasih kljub temu izostane. Bolnik pa doživi tudi sledeče pojave, ki se ga polaste tik pred napadom, *a u r o* v ožjem smislu: zagleda kar naenkrat pred očmi iskre, bliske ali ogenj, požar, razne blesteče barve, posebno rdečo, ali zagleda razne čudne postave in figure, včasih se mu zazde predmeti zelo povečani, drugič zelo pomanjšani, nekateri bolniki zaslišijo skrivnostno šumenje, zvenenje, ali pa celo bučanje viharja.

V bolj redkih primerih začutijo nekateri bolniki čuden vonj ali v ustih nenavaden okus, včasih gomazenje po koži ali srbenje ali pekoč občutek, občutek trganja, občutek, da so mu zaspali udje, vrtoglavice, mučna občutja v srcu, v želodcu, utesnjeno dihanje, ali ga oblije znoj, prevzame mraz. S kako grozotnimi doživetji spremlja bolnik, ki pričakuje vsak hip napada, ta občutja, si lahko mislimo. Predstavljajmo si samo, da bi se sami nahajali nekje na slavnosti, ali v cerkvi, ali na seji, pa bi se zavedli: v hipu nas bo nekaj treščilo na tla kot strela z jasnega neba — pa bomo lažje razumeli občutja kneza Miškina v Dostojevskijevem idiotu. Ta doživetja se lahko stopnjujejo ne samo tik pred napadom, ampak tudi pozneje v pravo smrtno grozo, v obup in v naveličanost, stud do življenja. V bolj redkih primerih pa se pojavi, kar je Dostojevski opisal po svojem doživetju, občutje kar opojne sreče.

Včasih silijo v auri prav določene predstave iz podzavesti v zavest, pojavijo se motnje v spominu, besede zdrknejo s pravega tira, bolnik izusti nekaj nesmiselnih fraz, ali pa napravi nekaj nesmiselnih kretenj — ali začne grabiti po nečem pred seboj, ali brskati, se vrtinčiti, plane nekaj korakov naprej, kot bi hotel bežati.

Običajno ima vsak bolnik neko posebno, samosvojo auro, ki traja po nekaj sekund, pa v gotovih primerih tudi po nekaj minut. Zaradi tega najdejo nekateri bolniki še vedno dovolj časa, da ležejo na tla zato, da bi ne padli kot od strele zadeti; da, nekateri utegnejo celo še pravočasno priklicati pomoč. Razen v prav redkih izjemah, ko kljub tem predznakom napad le izostane, sledi auri pravi božjastni napad, ko pade človek kot od strele zadet na tla, ako ga aura ni mogla opozoriti, da bi pravočasno legel. Pri tem omenim, da padejo histeriki ob histeričnem napadu na tla z veliko previdnostjo in se nikoli ne poškodujejo.

Božjastnik pa se ob takim napadu lahko prav resno poškoduje; si na pr. lahko zlomi kak ud, si izbije zobe, se močno ugrizne v jezik, se ožge, če pade na ogenj, se lahko zaduši, če pade z obrazom na blazino, itd. Zaradi tega moramo vedno paziti na takega bolnika, postaviti mu moramo med zobe zvito rutico, da bi se ne ugriznil v jezik, podložiti mu glavo, itd. Brez pomena je med napadom skušati izravnati zakrivljen palec, da bi se na ta način skrajšal napad, kar delajo ponekod. Najprej se pojavi težak krč brez sunkov. Mišice postanejo zelo napete, čeljusti krčevito stisnjeni druga k drugi, zviša se število srčnih utripov in krvni pritisk, barva obraza postane modrikasta. To traja kakih 20 do 30 sekund. Dihanje je medtem težko, hropeče in včasih popolnoma obstane. Marsikdaj se prsti skrčijo v pest. Zatem se pojavijo krči s sunki in stresljaji rok, nog in ostalega trupa, ki postajajo vedno hitrejši. Zenice se razširijo in ne reagirajo na svetlobni dražljaj, iz ust sili pena in če se je bolnik ugriznil v jezik, tudi kri. V marsikakem primeru se bolnik med napadom pomoči ali tudi ponesnaži. Po preteku ene do dveh minut postanejo krči počasnejši, prav tako utrip in dihanje, krvni pritisk se zniža. Pojavi se zopet zavest, ali takoj, ali pa se zave bolnik polagoma. Včasih je bolnik po napadu zmeden in izvrši razna nesmiselna dejanja. Poznam bolnika, ki vedno po napadu zažvižga, tava po sobi z motnim pogledom in skuša napasti bližnjo okolico. Za okolico je tak napad nekaj strašnega in ga ljudje z nežnimi živci težko prenesejo. Neka moja znanka je morala več dni v posteljo, ko je videla tak napad. Radi svoje dramatičnosti so bili taki napadi v vseh dobah pobuda za slikarje, pisatelje in tudi vir za različne mistične domneve.

Število in pogostost napadov je pri istem, še bolj pa pri različnih bolnikih, zelo različno. Nekateri bolniki doživijo napad komaj enkrat, ali samo nekolikokrat v življenju. V srednje težkih primerih si slede napadi vsak mesec ali vsak teden in so bolniki, ako ni drugih komplikacij, sposobni med njimi opravljati svoje delo. Pri težjih primerih si slede napadi vsak dan, dostikrat pa tudi kar zaporedoma večkrat v enem dnevu. V zavodu Stetten so našli pri neki deklici v šestnajstih mesecih šestnajst tisoč osem sto dva in trideset napadov. Ako se napadi kar hitro vrste, se lahko zgodi, da se bolnik med njimi nič ne zave, kar imenujemo status epilepticus. V takem stanju je tudi nevarnost za smrt precejšnja, dočim se pri redkejših napadih, če ni bilo nesreče ali kakih težjih telesnih komplikacij, pojavi smrt le v prav redkih primerih. Imeli smo pa v naši bolnišnici primere s prav težkim, skoraj brezupnim status epilepticus, ki so se kar naenkrat zopet popravili.

Razen teh težkih klasičnih napadov pa poznamo prav lahke napade, ko izostanejo težki krči, ko zapazimo, da ima bolnik napad, samo po lahkih vztrepetih obraza, ustnic, jezika, potresih glave ali krika, ki ga je izustil bolnik, ali po strmem pogledu, ko so zastrmele oči nekam naprej; lahko se pojavijo samo z omotico ali bruhanjem. Bolnik niti ne pade na tla, čeprav je za nekaj hipov izgubil zavest, tak bolnik naredi včasih kako čudno kretnjo, si na pr. nenadoma razpne obleko, spusti kozarec iz rok, izusti nekaj nesmiselnih besed. Včasih, toda ne pogostokrat, se pojavi tudi daljša nezavest brez drugih znakov.

Zlasti za pedagoga so važne absence, ko bolnik izgubi zavest samo za nekaj hipov. Takih absenc okolica dostikrat niti ne opazi. Absence so včasih tako kratke, da bolnik konča stavek, ki ga je sredi govora pre-

kinil, ne da bi okolica to zapazila. Take absence so včasih združene s kratkim vztrepetom telesa. Lahko se pojavijo tudi po tisočkrat na dan in si slede v skupinah; ali vsakih par dni, ali par tednov. Učitelj bo zapazil, da je učenec zastrmel nenadoma nekam pred se in preslišal vprašanje, ali da je kar sredi stavka prenehal govoriti, kar pa se seveda lahko zgodi tudi radi drugih vzrokov, radi razmišljenosti, strahu, neznanja. Najlepše je mogoče absence zapaziti pri telovadbi med korakanjem, ko učenec kar nenadoma brez vidnega vzroka obstane in se tovariš za njim zaleti vanj. Takega učenca grajati ali kaznovati, bi bilo nesmiselno. Za takega bolnika z absencami seveda ni primerna orodna telovadba. Ako zapazi učitelj pri učencu absence, naj bo torej previden, kajti takih absenc se učenec niti zaveda ne.

Med male božjastne napade spada tudi pojav, ko se bolnika nenadoma polasti omotica, rahlo zamegljen pogled, občutje vročine, znojenje in strah. Vse to pa se pojavi lahko tudi radi drugih vzrokov.

Predznak pravega napada, ali pa tudi zase nastopa pojav, ko se polasti bolnika, ki se zjutraj prebudi, silno mučno in neprijetno občutje, neka čudna groza, napetost, razdražljivost. Bolnik se silno razsrdi na pr. nad muho, ki jo je zagledal na steni, postane včasih ves besen, kar se stopnjuje tudi do nasilja nad okolico. Ne smemo tega pojava zopet zamenjavati z jutranjim razpoloženjem, ki ima za take pojave svoj vzrok — saj se bo tudi študent, ki ga ob osmih zjutraj čaka težak izpit, prebudil s podobnimi občutji, ali na pr. človek, ki mora na zatožno klop na sodnijo, itd. Taka mučna občutja se polaste lahko tudi uradnikov, ki morajo dan za dnem prevzemati nase razne skrbi, ali se napotiti v službo, do katere ne čutijo nobenega veselja. Ni pa verjetno, da bi se pojavil pri takem reaktivnem razpoloženju pravi bes in nasilje.

V redkejših primerih se pojavi od časa do časa vztrepetavanje prstov, kar lahko ovira bolnika pri kompliciranejših kretnjah, na pr. pri pisanju. Med to vztrepetavanje se urinejo tudi posamezni grobi sunki, ki so prav neprijetni.

Pri nekaterih bolnikih so napadi skoraj vedno enaki, pri drugih se izmenjavajo veliki in mali napadi, ali se pojavljajo gotovo dobo samo veliki, potem samo mali napadi, ali samo absence, tako da postane slika precej pisana. Prav tako se lahko pojavljajo duševne motnje, ki spremljajo božjast periodično ali same zase ali kot predhodnice napada ali po napadu.

Najvažnejše duševne motnje so tako imenovane zamračenosti. Bolnikovega duševnega sveta se polasti neko prav izjemno stanje, njegova zavest postane spremenjena. Bolnik se lahko kreta med okolico, ne da bi ta kaj posebnega opazila, čeprav je bolnikov stav nasproti utiskom in občutkom ves drugačen kot sicer. Njegovo ravnanje postane bolj ali manj avtomatično in ne ustreza njegovi sicer bolj ali manj normalni osebnosti. Bolnik sicer dojema vtise, jih pa ne more predelati v svoji notranjosti. Nekateri so to izpremembo duševnega stanja primerjali z izpremembami, ki jih doživi ličinka, buba in metulj — tri različna stanja, ki jih doživlja v bistvu eno in isto bitje. Ta primera pa vendar le ne bo držala. Weygandt primerja to stanje s stanjem, ko človek sanja, pa je kljub temu njegovo telo še sposobno sprejemati te ali one vtise iz zunanjega sveta, primerja tudi lažje primere takih duševnih stanj s človekom, ki se je po dolgih, dolgih letih povrnil v domači kraj,

kjer se mu vzbuja naenkrat vse polno mladostnih spominov, ob katerih za nekaj časa kar popolnoma pozabi na svet, v katerem se je mudil do tedaj, čeprav je bil ta svet dovolj živahen.

Zamračeno duševno stanje božjastnika traja lahko nekaj ur, pa tudi nekaj dni, tednov ali celo mesecev. Ko se bolnik iz tega stanja prebudi se ne spominja več, kaj je v tem času počel, čeprav se včasih vendarle z vprašanji posreči priklicati iz njega kak slaboten preblisk spomina, kar pa se bolj posreči, če takega bolnika hipnotiziram. Včasih ostanejo majhni otočki spomina iz dobe zamračenosti, medtem ko je vse drugo pogreznjeno v temo. Nekaterim bolnikom ostane občutje, kot da so sanjali, čeprav se ne spominjajo vsebine doživetij. Ako sedaj nekdo pripoveduje takemu bolniku, ki se je zavedel, kaj je počel, strmi ta začudeno in neverno vanj. Kdor to ve, mu bo postalo bolj razumljivo čudno vedenje Smerdjakova iz Bratov Karamazovih. Marsikdaj se pojavijo med zmačenostjo halucinacije, in sicer pretežno zvočne vsebine, pogostoma pa tudi prividi. Bolnik sliši čudne šume, ali zvonenje zvonov, sliši glas angelov, zagleda mrtvaške glave, peklenški ogenj, podgano, ki je zbežala čez obraz, nekaterim se zdi, da jih secirajo, vohajo kloroform — neka naša bolnica vidi večkrat nebesa odprta in v njih trume angelov — Bumke pripoveduje o bolnikih, ki se jim je zdelo, da dere od vseh strani povodenj proti njim, ali ki jih je zagrinjalo ognjeno morje — nekateri bolniki vidijo, kako se zibajo stene, kako se ruši hiša, kako se odpira pred njimi prepad, ali kako udirajo v hišo tatovi in morilci, Bumke omenja pojav, ko se prikazujejo bolniku mrtvi sorodniki in le tega zmerjajo in mu očitajo razne stvari, ko zasliši bolnik grozoten krik in vik, itd. Nekomu se zdi, da visi na nebu čudna luč, ki le njega opazuje in ga osvetljuje, drugemu se zazdi, da bo vsak hip priletela iz zgornjega nadstropja bomba, kar bo oznanilo začetek vojne. Nekateri menijo, da so postali bivališče hudiča, drugi, da so postali strelovod za celi svet, čeprav so »nedolžni kot Kristus«. Nekateri zapadejo v prav visoka ekstatična stanja, kar je videti že na njihovih vzhičenih obrazih in ekstatičnih kretnjah, menijo na pr., da je nastopil dan poslednje sodbe, itd.

Taka zamračena stanja so silnega pomena za bolnika samega, za njegovo okolico, zlasti pa za kriminalistiko. V njih naredi bolnik lahko celo vrsto dejanj, ne da bi se zavedal, kaj dela — lahko prepotuje na pr. prav velike pokrajine kot v nekih sanjah. Nekdo se je v takem stanju ukrcal v Marseilleju na ladjo in se izkrcal v Bombaju v Indiji, ne da bi se tega zavedal, prav tako je nek vojak korakal kar naprej sto kilometrov, ne da bi se tega zavedal. Dogodkov, tudi zelo kompliciranih, ki so se izvršili v zamračenem stanju, je znanih vse polno in prav dosti je med njimi »zločinov«, ob katerih bi se radi njihove grozotnosti kar lasje naježili — umori, požigi, težke telesne poškodbe, perverzna dejanja itd. V večjih Dostojevskijevih romanih najdemo prav težke zločine, o katerih se nam kar zdi, da se niso zgodili v odgovornem stanju — že o Razkolnikovu se nam zdi, da stoji pod vplivom čudne, nezmagljive sile, ki ga kar žene v zločin, ki ga izvrši kot v sanjah; take zločine srečujemo v Besih, v Idiotu, v Karamazovih. Opisani so s strahotno vernostjo in natančnostjo.

Weygandt opisuje sledeči primer: Nek srednjeletni mizar, sicer miren, tih in zelo marljiv človek je leta 1898. na precej prometnem trgu umoril in razsekal dve šolarici. Našli so ga, ko je klečal v bližini svojega straš-

nega dejanja ves zmeden — niso ga pa spoznali za morilca, čeprav se je zdel dan poprej svoji okolici nemiren in nekam klepetav. Po treh letih pa je zopet umoril in razsekal dva dečka. Prejšnji dan je bil nekam vedro vzburjen, je pa tožil tudi o bolečinah v glavi. Čeprav so štirje psihiatri postavili za verjetno domnevo, da je izvršil svoje strašno dejanje v zamračenem stanju, je bil vendarle obsojen na smrt. Dan pred justifikacijo pa ga je zagrabil božjastni napad z dolgotrajno nezavestjo in različnimi motnjami in ponovna nezavest. Še pet psihiatrov je moralo priti, da so ga rešili smrti. Nek Bumkejev bolnik je zadavil in zlorabil v takem stanju petnajstletno deklico. Nek božjastni hlapec je bil ves potr, ko so mu povedali, da je bil on tisti, ki je prebadal zaupane mu krave z vilami v trebuh.

Znan je tudi nezmagljivi gon za potovanjem, ki se mu bolnik ne more upreti — za božjastnika je tipično, da izvrši tako potovanje v zamračenem stanju — kajti ta gon za potovanjem — poriomanija — se rodi lahko tudi na alkoholični, psihopatski, histerični, imbecilni in hebefreni bazi. V tem gonu lahko nekdo dezertira od vojakov in je potem težko kaznovan, ne da bi bil kriv.

Nekaj podobnega doživljajo tudi somnambulisti, mesečniki, tisti, ki jih luna nosi. Vzrok pojava je najbrže res mesečina. Pod njenim dražljajem se človek dvigne iz postelje, tava po sobi, odide iz hiše, tava po okolici, ali spleza skozi okno na streho in stopa na pr. po žlebu, kot bi ne bilo nobene nevarnosti. Pojav mesečnosti je redkejši kot ljudje menijo.

Mati mi je pripovedovala o pastirju, ki je zvezal ponoči svojo obleko v culo in jo nesel daleč iz vasi, splezal na visok topol in obesil culo vrh njega, se vrnil nazaj domov in spal naprej. Zjutraj se je srdil, češ da mu je nekdo ukradel obleko. Prignal pa je potem past prav pod tisti topol, zagledal culo vrh njega in se naenkrat vsega spomnil.

V to razpravo spada deloma tudi pojav dipsomanije, kvartalnega pijančevanja, ki pa vzklije lahko tudi na drugi, na pr. debilni ali psihopatski bazi. Nekaterih božjastnikov se polasti strast za pijančevanje, ki se javlja periodično — ali pa najdemo pri nekaterih dipsomanih tudi božjastnostne poteze. Dipsomani ne bodo po tedne in tedne pokusili pijače, potem jih bo pa kar nekaj z nepremagljivo silo gnalo v popivanje. Popivali bodo po več dni kar naprej, nakar se bodo naenkrat streznili in se vrnil nazaj na svoje delo, ki ga bodo vršili vestno do tedaj, ko jih bo gon zopet premagal. Dipsomani niso med popivanjem tako družabni in veseli kot običajni vinski bratje. Navadno sede dipsomani med popivanjem vsi mrki ali pa vsaj vase globoko zamišljeni v kakem kotu in popivajo kar naprej, kar se jim nudi: žganje, vino, pivo, celo gorilni špirit, kolonjsko vodo in petrolej. Na splošno prenašajo epileptiki alkohol zelo slabo in se opijejo prav težko že z majhnimi količinami alkohola — postanejo pri tem zmedeni, razburjeni, vnemirjeni in tudi nasilni. To je zelo važno za kriminalistiko, kajti sodnik bo nerad verjel, da je postal nekdo že ob par kozarcih vina ves pijan in zmeden.

Marsikdaj se pogrezne ta ali oni božjastnik v sanjarjenje, polno ne navadnih situacij, ki se mu zde resnične; pollaščajo se ga veličinske ideje, kar vpliva tako, da začne govoriti fantastične govore ali kaj takega pisariti, itd. Nek poljedelec je pogostokrat v presledku med dvema napadoma, po katerih je postal zelo vznemirjen, napravil slovesen pogrebni govor

z vmesnimi latinskimi besedami, kot bi govoril za pogreb nekega otroka. Pri tem je tolažil njegove starše in delal kretnje, kot bi blagoslavljal in škropil, nakar ga je zopet zagrabil napad.

Tudi napačne samoobtožbe se zgodijo včasih na podlagi božjastnega značaja. Take samoobtožbe spravijo lahko preiskavo v veliko zmedo. Ko je pred kratkim gorelo v Marseilleju, sta se sodniji javila dva, da sta ona zažgala, čeprav se je izkazalo to za neresnično. V Dostojevskijevem Zločinu in kazni zopet srečamo človeka, ki je trdil sodniku, da je on umoril staro, ki jo je umoril Razkolnikov. Sodnik pa je kmalu spoznal, da ima opraviti z bolnim človekom.

Weygandt opisuje sledeči primer: Nekdo je bil že s svojim osmim letom zelo nestalnega čustvovanja in je nagibal h klatenju. Pozneje je postal marljiv delavec, toda vsakih 14 dni je začel nenadoma kričati, kriliti krog sebe in je potem oddirjal v neznano smer. Posebno, če je kaj pil, se mu je življenje zastudilo in je zbežal v gozdove. Potem je govoril, da je videl v gozdovih skakati krog sebe ljudi in medvede. Pogostokrat je trpel za glavobolom in včasih za omotico. Nekoč je pisal policiji pismo, v katerem se je obtožil, da je na deželni cesti zagrabil nekega človeka in ga vrgel v reko Neckar, kjer je oni utonil. Vestne poizvedbe pa niso mogle dognati nič takega. Bolnika so oddali na kliniko, kjer je govoril v spanju, ni se pa mogel spomniti na pismo, ki ga je pisal policiji. Pripovedoval pa je o divje fantastičnih sanjah in o tem, da vidi črne iskre in sliši neko škrepetanje. Pozneje so ga zasačili, ko je pisal pismo, polno fantastičnosti. Med njimi je bila tudi samoobtožba, v kateri se obtožuje, da je umoril kralja, čeprav ga je imel rad in da se bo treba sedaj javiti policiji.

Tudi težke duševne vzbujenosti izbruhnejo pri božjastnikih lahko nepričakovano in radi prav malenkostnih vzrokov. V Novem Celju se je nahajal božjastnik, ki je postal ves besen zaradi tega, ker mu nisem hotel kupiti domačega zajca, da bi ga pasel. Taka vzbujenja lahko sprosti že navadno nerazpoloženje, še bolj pa na pr. alkohol. Stopnjujejo se lahko do pravega besnenja in do težkih nasilnih dejanj. Bolnik, ki je nagnjen k samomoru, izvrši v takem stanju samomor tudi na najbolj brutalen način, izvrši lahko tudi težka, akrobatska dejanja, ki bi jih sicer ne zmoget. Zamračenosti in druga izjemna stanja se pojavijo pri približno eni šestini božjastnikov. — Če bo kdo izmed božjastnikov čital ta članek, bo postal gotovo ves potr. Njemu v tolažbo povem tole: Dr. Karl Heinz Stauder je izdal lepo knjigo o konstituciji in izpremembah značaja pri božjastnikih. Do svojih sklepov je prišel po vrsti težavnih poizkusov, ki so preveč zamotani, da bi jih tukaj navajal. Stauder meni, da se odlikuje velika večina božjastnikov, zlasti pa tisti, ki imajo božjast prirojeno, po veliki dobrosrčnosti, po blagem značaju in da so nagnjeni k pobožnosti. Sam Dostojevski je s toliko dobrosrčnostjo opisoval človeško bedo, da je zlepa ne srečamo pri kakem drugem avtorju. Iz vseh njegovih del sije neizmerna ljubezen do človeka in neizmerno sočustvovanje z njegovim trpljenjem.

Za epileptični značaj so značilne še nekatere druge poteze, ki postanejo lahko njegova trajna lastnost. Tako so nekateri božjastniki pretirano vljudni, tako zelo, da spravi to okolico v začudenje radi kar ceremonialnega vedenja. Drugi so silno pedantični, izvršujejo svoje opravilo z nenavadno skrbnostjo in ljubeznijo. Poznam nekatere božjastnike,

ki hočejo imeti vse svoje stvari, tudi najmanjši papirček, točno na svojem mestu in bi bili vsi nesrečni, če bi kdo po teh predmetih brskal in jih preložil na drugo mesto. Nekateri božjastniki bodo z veliko skrbjo napisali v pismu vsako črko posebej, narisali na sliki hiše točno vsako opeko zase, itd. Mnogi se lepijo v govoru na enih in istih besedah in se ponovno in ponovno vračajo v krogu na isto misel. Nekateri so silno zadovoljni s samim seboj, drugi zelo egocentrični, nekateri imajo prav velik smisel za družinsko življenje in jim zelo ugaja, da so glava družine in hočejo, da bi to upoštevali tudi drugi. Drugi so zopet sila pedantični, izvršujejo na pr. z največjo točnostjo in tenkovestnostjo svoje cerkvene dolžnosti. Mnogi pa zopet niso zadovoljni z nobeno stvarjo in nagnjeni k neprestanemu kritiziranju in zbadanju, kar postane za okolico, zlasti če je božjastnik poslovodja, lahko zelo neprijetno in neznosno. Mnogi božjastniki so sila počasni — že njihov govor je počasen — odgovarjajo na vprašanja šele po bolj ali manj dolgih odmorih. Ta ali oni postane po svojem značaju in mišljenju ves težak in top.

Stauder je razdelil izpremembe značaja božjastnikov v dve veliki skupini. Ena skupina je tista, kjer je božjast prirojena, druga skupina pa obsega tiste bolnike, ki so si božjast pridobili zaradi poškodb ali drugih vzrokov. Prišel je do zanimivih zaključkov, da se po vsem značaju zelo razlikuje ena skupina od druge. Bilo bi pa preobširno, če bi hotel tukaj navajati po čem in kako.

V tem članku sem nekolikokrat omenil Dostojevskega in se bo morebiti komu zazdelo, da je zavisel njegov genij ob božjasti, za katero je veliki pisatelj bolehal. Jaz menim, da je napačno izvajati genialnost iz katere koli telesne ali duševne hibe, ki jo je genij imel. Ako je kdor koli, pa tudi psihiater, iskren — ne bo meril genialnosti z običajnimi merili, ampak bo kvečjem črpal iz duševnosti genija visoka in nova spoznanja. Genialnost ni nekaj bolezenskega, patološkega, ni nekaj abnormalnega v negativnem smislu, ampak je nekaj visoko nadnormalnega, visoko nadpovprečnega. Dostikrat se čuje mnenje, da se poraja genialnost iz občutja manjvrednosti, ki je genija gnala v to, da se je povzpел na svojo višino. Jaz menim, da je malo genijev, dobrih umetnikov in dobrih znanstvenikov, dobrih državnikov itd., ki bi že od mladega ne bili prepričani ravno o nasprotnem — o tem, da so sigurno nekaj več kot pa njihova okolica. Njihov notranji svet jih kmalu prepriča o tem. Čitajte samo Romaina Rollanda roman Jean Christoph, pa boste videli, v kako nežni mladosti se lahko umetnik zave svoje posebnosti. Ali moremo govoriti o občutju manjvrednosti na pr. pri Aristotelu, ki je poročil princeso in katerega je Aleksander Veliki obsul s pravljličnimi vsotami denarja, ali pri Baconu Verulamskemu, angleškem kanclerju, ki je dosegel časti, o katerih se navadnemu smrtniku niti ne sanja, ali pri Goetheju, Turgenjevu, Tolstoju itd.? S tem ni rečeno, da bi genij ne mogel imeti te ali one telesne ali duševne hibe. Napačno pa je smatrati to hibo ali samo to hibo za vir genialnosti. Hiba sicer lahko pospešuje pridnost pri ustvarjanju, lahko jo pa tudi ovira. Ako ima genij grbo, ga bo sicer ta res lahko gnala v to, da bo z večjo vztrajnostjo delal, ne bo pa nikoli sama grba genija ustvarila. Genialnost ne tiči v grbi, ampak v izredno visoko razviti duševnosti. Nikakor ni Cankarjeva enuresis nocturna ustvarila

Cankarja. Jaz sem prepričan, da bi Cankar ustvarjal še več, če bi bil telesno popolnoma zdrav in krepak in bi ustvarjal približno prav tako kot je ustvarjal. Prebral sem ponovno Nino, pa ne najdem v njej stvari, ki bi dokazovale občutje manjvrednosti pri Cankarju. Nasprotno, vidi se tudi v Nini, kako visoko in to po pravici je cenil Cankar svoje delo in pa tudi ljudi, ki jim je posvečal boljši del svojih sanj. In ker je hotel biti tem ljudem in svojemu delu zvest, se je moral nujno odpovedati temu, kar nosi običajnim ljudem srečo — to je solidnemu materialnemu stanju, družini, itd., kljub temu, da je nekolikokrat zahrepenel tudi po takih stvareh. (Pismo z Dunaja, ko prosi Zbašnika za denar, češ da se namerava poročiti.) Že v prvih Cankarjevih stvareh pa vidimo, kako dobro se je zavedal svoje veličine in ta njegova samozavest je stopila stokrat in stokrat na dan.

Cankar je imel svojo genialnost prirojeno. Gotovo je, da so potem vplivali na delo, ki se je porajalo iz te genialnosti različni momenti. Napačno pa je razlagati njegovo ustvarjanje s kompenzacijo duše na enuresis nocturna, čeprav ta gotovo ni bila Cankarju prijetna, ali na pr. z njegovo navezanostjo na mater. Na njegovo ustvarjanje je vplivalo stotine momentov, ki so si bili po potenci marsikdaj enaki med seboj. Ozirati se moramo pri njegovem delu n. pr. na relacije do Župančiča, Ketteja, Murna, na socialistično gibanje v Evropi, na to, da je Cankar zelo zgodaj zašel v krog proletarcev, na to, da so njegovi starši obubožali, na to, da so pisatelji tedanje Evrope zahtevali za vsako ceno priznanje resnice (n. pr. Ibsen.), na to, da se je Cankar počutil kot genij kot »samotni orol med oblaki« (Jack London: Martin Eden), zlasti v tedaj tako ozki in malomeščanski Ljubljani, kar je povzročilo težko samotnost, ki jo je po Čopovi smrti občutil tudi Prešeren. Prešeren in Cankar — dva Guliverja med Liliputanci. Jaz nikakor ne zametujem individualne psihologije, ki mi je odkrila marsikaj novega. Trdim pa, da ne smemo vsake stvari natezati na isto kopito, ker bo morala z dobo tudi individualna psihologija v marsičem korigirati samo sebe. Freud je v začetku s svojo genialnostjo in psihoanalizo opijanal celo vrsto ljudi, celo velikega psihiatra Bumkeja, ki je danes svetovno znan in ki se je od Freuda popolnoma ločil. Tudi Freudova učenca Jung in Adler sta se streznila in potem odkrivala nove poti. Adlerjev učenec Erwin Wexberg je velik pristaš individualne psihologije (Čitaj — Erwin Wexberg »Individual Psychologie« — Verlag von S. Hirzel, Leipzig), vendar pravi tudi on kljub temu, da je ves zaljubljen v kompenzacije duše na različne telesne manjvrednosti: »Svariti moram pred pretiravanjem. Napačno je osumiti, kar delajo tako pogostoma psihoanalitiki, vsako nesrečo v gorah za podzavestni samomor, vsako telesno poškodbo kot podzavestni poizkus umora. V nasprotju s psihoanalizo ne raziskuje individualna psihologija nikoli izoliranega doživetja, ampak vedno le doživetje v sovislosti s celotno osebnostjo. Posamezne zgrešitve so vedno večsmerne, nekarakteristične, osebno indiferentne,« — ali »s tem pa ne pravim, da se rodi umetniško ustvarjanje samo po kompenzaciji defekta gotovega organskega sistema, še manj pa, da bi že organski defekt sam po sebi nekoga disponiral za umetniško dejavnost...« Razlagati Nino bi se dalo ure in ure dolgo, razločiti Nino s samo samoodpovedjo, ki je sledila občutku manjvrednosti, bi se mi zdelo silno težko, saj odkriva vsak razgovor z Nino nov problem in če hočete, nov esej. Takih razgovorov pa je v tem delu cela

vrsta. Jaz pravim: Cankar se je moral odpovedati običajni meščanski sreči, če je hotel biti zvest svojemu geniju in svoji smeri — in končno mu ni bilo dosti mar za to srečo, ker so ga njegova doživetja in vizije dvigale v višave, kjer se rojstvo in smrt, veselje in žalost spoji v eno samo celoto, torej v najvišjo srečo, ki je na tej zemlji dodeljena samo stvarnikom.

Tudi Dostojevski bi bil genij, čeprav bi ne imel božjasti — vendar bi se tudi kot genij ne mogel prikopati do nekaterih silnih spoznanj, ki jih je črpal iz samega sebe, če bi kot božjastnik ne doživljal skoraj strahotnih duševnih scen. Božjastnost ni Dostojevskega ustvarila, je pa obojgatala njegovo literarno delo s spoznanji, o katerih se raznim psihiatrom ni ravno preveč sanjalo. Je pa na svetu na tisoče božjastnikov, med katerimi ni več nobenega Dostojevskega. Prav tako ga ni med milijoni in milijoni zdravih povprečnežev.

Marsikdo, ki je čital Dostojevskijeva dela, je bil ob junakih kot so Miškin, Rogožin, Stavrogin, Razkolnikov, Smerdjakov in trije bratje Karamazovi, prevzet od nekega popolnoma različnega občutja, kakor če je čital dela drugih avtorjev. Kljub temu, da so Dostojevskijevi junaki živo in resnično opisani, so se mu zdeli, kot da niso pravi ljudje, ampak ljudje nekega čudnega sveta, ki je podoben sanjam. Resnega človeka, ki čita Dostojevskega, spremlja neprestano neka groza, polna skrivnosti in čudnih doživetij, ki delujejo nanj s silovito sugestijo in mu ne puste, da bi odložil knjigo, preden je ni prečital, in se po branju zopet prebudi nazaj v vsakdanji svet, kot da se je prebudil iz sanj. Silovita je na pr. scena, ko se enemu Karamazovih prikaže hudič in se s Karamazovim pogovarjata v dolgem razgovoru, ki bralca kar hipnotizira po silnosti doživetja — vsa scena se zdi bralcu kot plastične silno žive sanje — jaz pa sem prepričan, podprt po tej sceni sami, da je Dostojevski ni smatral za sanje, niti samo za prisposodbo ali za okvir svojim mislim, ampak da je Dostojevski gledal hudiča zares in se pogovarjal z njim — doživel je epileptični privid. Prav tako se bo zdelo bralcu, ki bo sledil stopinjam Rogožina, Razkolnikova, celo Aljoši, Ivanu itd., da vrše ti junaki svoja dejanja kot v nekakem somnambulizmu. Spoznal bo tudi, kako ti junaki kar naenkrat vzkipe v silovito vzhičenost, ali kako kar nenadoma povzročé težka in na zunaj nemotivirana dejanja, kako izvrše kar mimogrede težak zločin, bo videl, kako zagrabi Miškina napad v trenutku, ko misli snubiti, kako Stavrogin zagrabi solidno veličino pri polnem omizju za nos, zakaj mora Razkolnikov to in to storiti, in sicer ravno v takem in takem trenutku. Marsikdo bo zapazil, s kako silno natančnostjo opisuje Dostojevski najmanjše podrobnosti in najde bogato zrnje tudi tam, kjer ga kdo drugi sploh ne bi iskal — kako na pr. z veliko pozornostjo obravnava pisavo kneza Miškina, ne da bi to podrobneje razložil. Mnogo teh velikih skrivnosti je razodela Dostojevskijevemu geniju njegova božjastnost. Prav zato so propadli njegovi epigoni, ki so hoteli posnemati njegov svet — kajti človek kot je Dostojevski ali pa Strindberg, ne more imeti epigonov, ki bi ga po potenci doživljanja lahko posnemali — dosti lažje bi si ustvaril kolikor toliko potentne epigone na pr. Tolstoj ali Zola. Dostojevski se je lahko igral s svojimi ogromnimi živimi fantomi kot hudič s čarovnicami, zato ker jim je dobro poznal obisti in rebra.

Navaden božjastnik pa se s takimi doživetji ne more igrati, ne more plavati kot Dostojevski med njimi in kovati iz njih umetnine. Navaden božjastnik postane sam suženj takih doživetij in marsikak božjastnik konča s popolno duševno katastrofo. Genialnost pa ni identična s patološkim stanjem, ampak lahko le eventualne hibe uporabi za povečanje svojega spoznavnega kroga ali kroga doživetij. Maupassant je skoraj vsa svoja dela napisal v duševno zdravem stanju. »Horla« pa je napisal takrat, ko ga je začela grabiti progresivna paraliza. V »Horlu« je odprl zopet nov svet, kajti tedaj je bil njegov genij še zmožen ustvarjanja. A vsak, kdor pozna progresivno paralizo, bi se smejal, če bi kdo rekel, da je ona ustvarila Maupassanta. Genialnost in blaznost si nista blizu, stojita na popolnoma nasprotnih polih in ako genij zblazni, pomeni, da je padel iz silne višine v globok prepad, kar se je zgodilo n. pr. Nietzscheju, a že ta je menil, dokler je bil zdrav, z ironičnim smehom: »Nobenega pastirja in le ena čreda. Vsak hoče enako, vsi so enaki: kdor drugače čuti, gre prostovoljno v blaznico.« Dostojevskega pa je dostikrat vrglo, toda vselej se je dvignil nazaj do silnih višin, do katerih zdrav povprečnež nikoli ne more.

NEVARNA IDILA

VLADIMIR BARTOL

Od postaje do zdravilišča ni bilo daleč. Janko Verbnik je velel naložiti kovčeg in ostalo prtljago na kmečko kočijo, sam pa je zavil peš po dobrem kolovozu proti vasi.

Bilo je v začetku julija okrog šestih popoldne. Sonce je bilo še visoko, toda čez polje je vel lahen vetrič, ki je prijetno hladil obraz. Krog in krog so se dvigali zeleni dolenski griči. Vrh njih so se belile cerkvice. Križi na zvonikih so se lesketali v soncu kakor suho zlato. Po polju so brenčale žuželke; čebele in čmrlji so rili v cvete, v zraku pa so se podili metulji in se dali nositi vetru. Sredi rumenega klasja so cveteli mak in plavice in ob robih marjetice, za pest debele. Jata vran se je dvignila z njive in krakajoč odletela proti gozdu. Visoko gori, nad travniki in polji, je krožil kragulj.

Verbnik je obstal sredi poti. Z očmi je skušal objeti vse, kar ga je obdajalo. Bil je čudno pretresen. Deset let že ni videl valovati žitnega polja in deset let ni videl cveteti plavic in maka. Odkar je bil prestavljen v prestolnico in ga je tamošnje življenje vsesalo vase, se je zrahljala vez z njegovo ožjo domovino. Pač je prihajal še vedno od časa do časa obiskovat svojce. Toda ni se zaustavil dalje kot za en ali dva dni in še tedaj se ni premaknil z doma. Počitnice je prebil s svojo novo družbo ali na morju ali pa v planinskem letovišču. Ves ta novi svet, ki se mu je zdel spočetka tako očarljiv in ki mu je s svojo mnogoličnostjo popolnoma zaposlil duha, mu je postal sčasoma navada, potreba, neobhodni element. Kar nekako bal se je misliti nazaj, na prejšnji svet, na življenje in na okolico, ki ju je bil zapustil. In tudi zdaj bi se bil težko sam odločil za obisk domačega zdravilišča, da ga ni bila k temu nagovorila gospa Vanda, ki je hotela združiti zanj koristno z za oba pri-

jetnim. Zdravnik mu je bil namreč že dolgo priporočal krajše zdravljenje v toplicah.

Po svojem bistvu je večina moških toga in težko pokretna. Najrajši se drže vsakdanjih navad in vsako pomisel na novo izpremembo jim je prava strahota. Zato potrebujejo v mnogih zadevah okretnega vodstva žene, ki je iznajdljivejša in ki iz neke tihe, večne nezadovoljnosti stremi po izpremembah in novih dražljajih. Nekaj let je že trajalo njegovo poznanstvo z gospo Vando. Prvotna strast se je spremenila v prijetno navado in povsem se je bil že sprijaznil z razmerami, ki so urejevale in omejevale njune vezi. Prvotna želja, da bi jo imel sam, da bi mu je ne bilo treba z nikomur deliti, vsaj za nekaj časa ne, je izhlapela v pričo trde realnosti. Čisto nič se ni več vznemirjal in tudi tako, kakor je bilo, mu je bilo prav.

Ne tako gospa Vanda. Če ji je pomenil mož zrak, brez katerega ne more živeti, ji je pomenil Verbnik opojen vonj, ki je slajšal življenje ter ga dvigal iz njegove vsakdanjosti. Misel, da bi prebila vsaj nekaj dni nemoteno s prijateljem, je ostala v njej živa, odkar sta se poznala. Ko ji je Verbnik povedal, da mu je zdravnik priporočil toplice, se je spomnila tega kraja iz svoje mladosti in že je Verbniku predlagala načrt. Odpeljal naj bi se naprej v zdravilišče, ona pa bi ga pozneje kakor mimogrede obiskala.

Nekam mučno mu je bilo pri srcu, ko se je odpravljaj na pot. Bilo mu je kot človeku, ki bi se moral srečati po dolgih letih z mladostnim prijateljem. Življenje ju je bilo združilo, njuni poti sta šli vsaka svojo smer in zdaj, po tolikem času, je bilo treba postaviti most preko njune različne preteklosti. Kako premagati vse tisto tuje, ki se je bilo tekom let nabralo med njima? Ko pa je enkrat ta most postavljen, kako prijetno je tedaj to svidenje...

Vzradoščen in pretesen je nadaljeval pot proti vasi. Kako hvaležen je bil zdaj svoji prijateljici za njen nasvet! Kako se je veselil njenega prihoda in sprehodov z njo! — Ženske so modrejše od nas moških, si je priznal.

Vaški zvonik se je prikazal izza dreves. Dve postolki sta cvrče letali okrog njega.

Po poti je prihajal mož s fantičem. Oče in sin. Pozdravila sta po dobri stari šegi. Odzdravil jima je in najrajši bi jima stisnil roko. Dekle z ruto okrog vratu je pehala pred seboj voziček. Smeje ji je pogledal v obraz. Povesila je oči in zardela.

Iz gozda je po stranski stezi prihajala mlada deklica. Bila je razoglava in bosa. V eni roki je držala sandale, z drugo si je zasenčila oči, da bi bolje videla predse. Bila je v kratkem, svetlem krilcu, izpod katerega so se videla obla kolena. Čez život je imela tenko, progasto bluzo s kratkimi rokavci, podobno, kakršne nosijo mornarji.

Ves začuden je strmел vanjo. Zlati lasje so se ji kodrali okrog okroglega, bledega obrazka in vsa je bila drobna in krhka, kakor gozdna prikazen. Kar neverjetno se mu je zdelo, da hodijo taka bitja v resnici po svetu. Doslej jih je poznal samo iz knjige pravlje.

Njuni poti sta se se križali in srečala sta se. Napol zvedavo in napol začudeno je dvignila pogled do njega. Dvoje plavih, toplo nežnih oči se je zagledalo vanj.

Nekako čudno tesnobno mu je pri tem postalo. Toda ona ga je vprašala z otroško samoumevnostjo:

»Ali ste se pripeljali z vlakom?«

»Da.«

Kako naj ji reče? Ali je vaško dekle ali mestna gospodična? Prisodil ji ne bi več ko šestnajst let.

»Gotovo ste prišli v toplice, da bi se pozdravili. Tudi moja mama je zato tu.«

»Potemtakem ste zdraviliški gost?« se je iskreno začudil.

Pogledala je po sebi navzdol in zardela.

»Oh, taka sem, da ni za nikamor. Oprostite. Toda ni takih gostov, da bi se bilo treba oblačiti.«

Veselo se je posmejal.

»Do zdaj jih ni bilo,« je dodala in se namuznila. »Ali prihajate iz Ljubljane?«

»Ne, iz Beograda.«

»Gotovo ste tam v službi?«

»Da, uganili ste.«

»Potem imate najbrž precej denarja. Zakaj si niste izbrali boljšega zdravilišča? Tu ni ne družbe, ne zabav.«

»No, na družbo sem že naletel, in celo na prav prijetno.«

Ni se zmenila za njegov poklon.

»Na vašem mestu bi si jaz izbrala kakšno večje zdravilišče. Tu so sicer lepi kraji, toda nobenega pravega življenja ni. Ali se boste nastanili v hotelu?«

»Seveda.«

»Tudi medve z mamó sva tam. Imava sobo v drugem nadstropju. Nimava veliko denarja in zato sva jo vzeli, ker je prav po ceni. Uh, ta denar!«

Prišla sta v vas. Nehote je premeril z očmi svojo spremljevalko. Ljubko je capljala z bosimi nogami poleg njega. Opazil je, da te niso bile posebno pravilne. Proti stopalom so bile nekam debele in tudi slednja so se mu zdela preširoka, skoraj groba. Toda vse ostalo na njej je bilo prekrasno. Stas vitek, ramena drobcena in grudi kakor dva komaj vzbrstela popka. Najlepši pa je bil obraz. Čudovit oval, kakršne so slikali renesančni mojstri.

Opazila je njegov pogled in vprašala:

»Morda vas je sram iti z menoj skozi vas, ko sem bosa in slabo napravljena? Ali naj si obujem sandale?«

»Ne, nikar!« se je posmejal. »Prav taki ste mi všeč.«

»Potem je prav. Ali že poznate te kraje?«

»Ne?«

»Če boste hoteli, vas bom peljala okrog in vam pokazala vse, kar se izplača videti.«

»Zares vam bom hvaležen.«

Sredi vasi je bil trg. Na eno stran je vodilo stopnišče do cerkve, ki se je belila na majhni vzpetini. Pred njo je rasla stara, košata lipa.

Na drugo stran je kazala pot k zdravilišču. Preden se je prišlo k njemu, je stala ob poti prostorna vaška gostilna, ki je bila preurejena v nekakšen »hotel«. Pred njo in na dvorišču so rasli bresti in divji kostanji. Gostje zdravilišča so postajali v njej, mali ljudje, kmetje in obrt-

niki, sem ter tja kakšen uradnik ali človek, ki si je zaželel samote. Kljub temu so toplice uživale v deželi dober sloves.

Voz z njegovo prtljago je že čakal pred poslopjem. Voznik, domači hlapec, se je pogovarjal z obilno, rdečelično žensko, ki je stala razkoračena in z rokami prekrizanimi čez prsi pred vhodom. Z očmi je pokazal proti prihajajočima.

Dekle je šepnilo Verbniku:

»To je gospodarica. Huda baba.«

Debela gospa ga je pozdravila.

»Vi ste tisti gospod, ki se je za nocoj najavil?«

Verbnik se je za silo predstavil, gospodarica pa je nekam nejevoljno ošinila njegovo spremljevalko.

»Jaz sem vam ga pripeljala,« se je pohvalila ta.

»Že prav, Julka. Številko sedem sem za vas pripravila, gospod.«

Hlapec je bil medtem pospravil kovčeg in prtljago v hišo.

»Hvala, gospa,« je dejal Verbnik.

»Pojdite z mano,« ga je pozvalo dekletce. »Mimogrede vam pokažem, kje je vaša soba.«

Videl je še, kako je gospa jezno trenila z očmi. Potem je sledil svoji novi znanki.

— Sedem, sedmica, je nehote razpredal svoje misli. Sedmica je včasih dobra, včasih tudi zlá. Zlá sedmica! Ko mu je bilo sedem let, je zbolel za pljučnico in bi bil skoraj umrl. Z dvakrat sedmimi je doživel svojo prvo veliko srčno bolečino. S trikrat sedmimi — kaj je že bilo takrat? Takrat se mu je prvič vdalo mlado dekle. In s štirikrat sedmimi? Prvo resnično napredovanje v službi. Zdaj jih ima točno petkrat sedem. Dekletce, ki ga spremlja, mora bit več ko za polovico mlajša. Bog ve, če jih ima sploh kaj več ko petnajst?

Prišla sta v prvo nadstropje in zavila v prost hodnik, ki je vodil krog in krog poslopja nad dvoriščem. Strop je bil oprt z debelimi, vlažnimi oboki. Prijeten hlad je zavel pod njimi.

Deklica je obstala.

»Tu je vaša soba. Številka sedem. Ali veste, da je to zelo nevarna številka?«

Verbnik je zamahnil z roko, kot bi hotel pokazati svoje omalovaževanje takih misli. Zmerom, kadar je slišal od drugega izreči podobno vražo, se je ironično zoperstavil. V svojem življenju si je bil pridobil svetovni nazor, zelo jasen in zelo konkreten, ki je bil rezultanta njegovega študija, njegovih nagnjenj in njegovih izkušenj. Svoj »pozitivizem« je v družbi in pri debatah glasno zagovarjal. Rogal se je ter zavračal sleherni misticizem, vero v usodnost in druge podobne »nesmisle«. Vendar je prežal nekje na dnu njegove duše globoko zakopan še neki drugi nazor, bolje rečeno nekakšna vera ali vraževernost, ki se je bil priplazil kakor po nekem zakotnem, nenadzorovanem stopnišču vanjo. Upiral se mu je, se mu rogal in če ga je pri nekom drugem zasledil, z vso logiko pobijal. Toda v odločilnih trenutkih njegovega življenja, pri velikih spremembah ali novotah je bil nenadoma tu, krivenčil in pačil njegove jasne misli ter jih speljeval na nesmiselne stranpoti.

Dekletova pripomba se ga je nekam neprijetno dotaknila. Skoraj tesno mu je postalo ob zavesti, da so šle njune misli skoraj isto pot. Vendar kolikšna razlika je bila med njima! To, kar je on pri sebi najbolj skrival

in česar se je najbolj sramoval, je ona izpovedovala z vso prostodušnostjo in s polnim prepričanjem. Zanj je bilo v svetu vse že davno v naprej določeno. Usoda je sicer človeku zadržana, toda kdor ima magični ključ, jo lahko razbere iz mnogih tajnih znamenj, ki se mu ponujajo na njegovih poti.

Odprl je sobo in vstopil. Deklica je obstala pri vratih.

»Lepo je tu,« je dejala. »Že navsezgodaj bo posijalo sonce k vam.«

Zagledal se je vanjo. Naslanjala se je ob podboje in se radovedno razgledovala po sobi. V eni roki je še zmerom držala sandale. Bila je kakor plaha gozdna žival, ki je slučajno zašla v človeško bivališče. Obšlo ga je, da bi jo objel in poljubil.

Hitro je pregnal to misel. Kot da bi jo bila uganila, se je namuznila.

»Ali boste prišli k večerji v jedilnico? Z mambo bova tam ob pol osmih.«

»Da, prišel bom.«

»Po večerji pojdete lahko z menoj na sprehod. Nekaj vam bom pokazala.«

Preden se je zavedel, je napravila lahen poklonček in izginila.

Polagoma je šele prihajal k sebi. Kaj se je dogajalo z njim? Odkod ta neizrečena sreča ob pomisli, da bo šel po večerji z njo na izprehod? Ali je mogoče, da se je bil na prvi pogled zaljubil? Vse to je prišlo tako popolnoma nepričakovano nadenj, da ni bil prav v ničemer pripravljen. Čisto neoborožen je stal pred nečim, kar mu je bilo docela novo in neznano. Ali se mar povrača spet v stari kaos?

Tako mu je bilo, kot da se je kolesje njegovega življenja zasukalo za deset, petnajst let nazaj. Takrat sta ga spreletavala mraz in vročina, ko se je odpravljal na sestanek. Njegov svet, v sebi zaključen, se je pripravljalo na dotik z drugim, povsem neznanim svetom, ki je bil v sebi prav tako zaključen. Prav nič ni vedel, kaj ga čaka in kakšen bo uspeh. Polagoma so se nabirale izkušnje, spoznavati je začel okolico, družbo in žensko. Zmerom redkejša so bila presenečenja, zmerom bolj se je učil predvidevati dogodke. Ob svojih slabostih je spoznaval slabosti drugih in iz pripovedovanja žensk o drugih moških je sklepal na samega sebe. Videl je slabost žene in doumel slabost moža do nje. Nič več ga ni motilo vseh tistih tisoč marenj lepe žene. Čustvoval je z njo ali jo vsaj razumel. Kako krčevito se je borila za košček radosti, za košček sreče pod soncem! Pričaraj ji to ali vsaj videz tega, pa boš njen gospodar! Tako se je naučil obvladovati element, ki se mu pravi ljubezen, in v družbi je bil zdaj kakor doma. Svet se mu je zazdel grajen po strogih logičnih principih, vzroku je avtomatično sledil učinek. Če upoštevaš pravilne predpostavke, potem bodo tudi tvoji zaključki pravilni. »Sreča« in »usoda« sta samo dve berglji, s katerima si skušajo tolmačiti dogodke tisti, katerih spoznavne zmoglosti so okrnjene. To sta pojma, s katerimi se tolažijo cigani, potepuhi in omejene ženske. Naključja ni. Vse se dogaja po najstrožjih logičnih zakonitostih.

Zdaj je nenadoma stal pred dvojno zagonetko. Kaj pričakuje ta deklica od njega in kaj se dogaja v njem, da drhti ob pričakovanju na sestanek? Saj je vendar odpotoval v ta kraj po nasvetu svoje prijateljice, da bi prebil z njo, ki je bila krasna žena, nekaj nemotenih ur! In komaj je prišel sem, je že zapadel čudnemu čaru tega na pol otroka. Vedel je, da bo šel z njo, kamor mu bo velela.

Uredil se je in preoblekel ter odšel v spodnje prostore v jedilnico.

Sedel je k prazni mizi. Ob steni je sedela pri dolgi mizi večja družba. Glasno so se pogovarjali in videlo se jim je, da so v tem kraju doma. Gospod s sivo bradico in zlatimi naočniki je bil doktor Cimerman, zdraviliški zdravnik. O njem je bil že slišal pripovedovati. Poleg njega je sedel sivolas starec z markantnim obrazom. Očividno je bil sodnik in Verbnik se je spraševal, kako da je bil zašel v to vas ali v ta trg, v kar se je bila menda pravkar nekdanja vas povzdignila. Za sosedo je imel postarno gospodično z očali, ki očitno ni skoparila z umetnimi barvili. Ni bilo težko uganiti, da je bila poštarica, kakor tudi ne, da sta bili gospodični njej nasproti učiteljici. Prva je bila starejša in zelo glasna, druga še prav mlada in z bujno ter močno nafrkano pričesko. Pozneje je prišla še starejša dama, sodnikova žena, očividno bolehnna in nervozna. Ob njenem prihodu je družba izdatno znižala svojo glasnost. Gospodinja se je z domačinsko uslužnostjo sukala okrog njih in priganjala natakario, da bi gostom dokazala svojo posebno vnemo. Stopila je tudi k Verbniku, ga spraševala, če mu je soba všeč, in ga uvajala v hišni red.

Tedaj je obstal njegov pogled pri dveh novih gostjah. Starejša je bila visoka, bleda gospa s skoraj belimi lasmi, mlajša pa — saj to je bila njegova nova znanka! Toda kolikšna izprememba se je bila izvršila na njej! V visokih petah se je zdela za pol glave višja. Lase je imela na temenu preposto spete kvišku, da je bil lep oval njenega obraza še bolj opazen. Obrvi je imela rahlo podčrtane. Bila je v napol dolgi, svetloplavi večerni obleki, ki je tesno oklepala grudi in boke. Videti je bila starejša, zrelejša in Verbniku se je zdelo, da še ni videl take krasotice. Kri mu je zalila obraz in ko sta pristopili k njegovi mizi, se je hlastno in nerodno dvignil kakor šolar.

»Mama, to je gospod, o katerem sem ti pravila, da sem ga prej spoznala.«

Gospa mu je z utrujeno kretnjo pomolila roko. Njen obraz je bil videti izpit in od boleznih izmučen. Upadle oči so imele čuden, moten blešk.

»Jaz sem Julkina mama,« je dejala s trudnim, votlim glasom. »Hčerka mi je povedala, da ste se pravkar pripeljali iz Beograda. Ne smete ji zameriti, da se je kar meni nič, tebi nič spoznala z vami. Otročja je še in podivjana in rada se obesi človeku za suknjo, ne da bi vprašala, če mu je to prav ali ne.«

Medtem ko se je Verbnik nerodno izvijal in opravičeval, sta sedli k njegovi mizi in se začeli pomenkovati, kaj bosta večerjali. Gospa je imela zaukazano strogo dieto in po tem, kako sta si nameravali deliti jedi, je Verbnik spoznal, da sta morali zares živeti v skromnih razmerah. Vendar je vse na njima izdajalo, da sta bili vajeni kretati se v dobri družbi.

Ves čas med večerjo se je čutil Verbnik nekako utesnjenega. S skoraj pretirano uslužnostjo je odgovarjal gospej na njena vprašanja in ji kmalu izpovedal ves svoj curriculum vitae. S pristno radovednostjo postarne žene je vrtala vanj.

(Dalje prihodnjič)

RAZSTAVA BOLGARSKE KNJIGE V BEOGRADU IN NAŠE V SOFIJI

Z Bolgari živimo že nekaj let sem pod okriljem večnega prijateljstva, kar je imelo posebno na književno-kulturnem področju pomembne posledice in rodilo najlepše sadove. Beograd, Zagreb in Ljubljana kot tri organična središča so pokazala zadnjih nekaj let dosti smisla in razumevanja za bolgarsko kulturo, zlasti za bolgarsko književnost, na drugi strani so pa tudi Bolgari prav zadnji čas (dasi malo pozno!) začeli s prevajanjem nekaterih srbohrvatskih književnih del, dočim pride kaj slovenskega, vsaj upamo, v kratkem na vrsto. V cilju medsebojnega spoznavanja in zblizevanja sta organizirani tudi obe razstavi knjig, ki sta bili isti dan odprti v Beogradu kakor tudi v Sofiji. Če smo zadnji čas imeli priložnost gledati knjižne razstave raznih nam zdaleč manj sorodnih narodov, je vsekakor prav, da je prišlo tudi do teh dveh razstav, da bodo Bolgari videli, kaj premoremo na knjižnem področju mi, mi pa, kaj Bolgari. Ne bom obširno govoril o razstavi, opozoriti hočem le na dejstvo, da je namen bolgarske razstave v Beogradu v prvi vrsti, prikazati mlado, povojno bolgarsko književnost. Obe razstavi sta pod pokroviteljstvom najvišjih državnih oblasti in obeh so se udeležili najvidnejši predstavniki jugoslovansko-bolgarskega zblizanja, zlasti pisatelji in založniki. Tudi slovenska knjiga je v Sofiji dovolj častno zastopana. Želeti bi bilo, da bi razstavo bolgarske knjige prenesli tudi v Ljubljano.

T. P.

POZOR, EVROPA!

Thomas Mann: Achtung Europa! Aufsätze zur Zeit. Bermann-Fischer Verlag, Stockholm.

Knjižica, na katero opozarjamo svoje čitatelje, vsebuje najvažnejše članke in predavanja Thomasa Manna od leta 1930. Za uvod ji je postavil Herderjeve besede: »Kar je bilo v zgodovini kdaj dobrega izvršeno, je bilo storjeno za humaniteto; kar se je uveljavljalo nespametnega, skrunilnega in odvratnega, je bilo izvršeno zoper humaniteto.«

Senjor nemških pisateljev in nesporno nosilec enega največjih imen sodobnega kulturnega človeštva je v dobi teh preseljav zadnjega desetletja še našel do-

volj moralne sile, da je oznanil končno zmago demokracije. Vsem, ki z njim verujejo v svetle sile v človeku in v njih končno zmago bo ta knjižica, ki jo bežno omenjamo, v zadoščenje. Socialna obnova demokracije je pogoj in poročilo njene zmage. Ustvarila bo »ljudsko občestvo«, o katerem se bo izkazalo, da daleč prekaša že v miru in če je treba, tudi v vojni, lažljivo tvorbo, ki jo fašizem prav tako naziva. V njej že živi občestvo, ki je cilj vse politike in ki jo bo končno odpravilo: to je občestvo ljudstev.

REVOLUCIJA NIHILIZMA

Hermann Rauschnig: Die Revolution des Nihilismus, Kulisse und Wirklichkeit im Dritten Reich. Europa Verlag, Zürich —New York.

Pisatelj te knjige je bil predsednik senata v Gdansk, a je podal ostavko na svoje mesto, ko so zahtevali od njega, naj izvaja odredbe popolne »Gleichschaltung«, preganjanja Judov in dr. Izšel je iz vrst vzhodno pruskih agrarcev, se leta 1931. priključil nacionalnemu socializmu — a je že čez štiri leta emigriral. Njegove politične težnje so v glavnem konservativne. Kot visok funkcionar je podrobno poznal ves aparat stranke, posameznike kakor tudi skupne tendence. V svoji knjigi si je prizadeval osvetliti dejanski položaj, kakršen je, zaradi tega je njegova knjiga sila poučna. Nihče, ki se resno ukvarja s težkimi svetovnopoličnimi vprašanji, bi ne smel prezreti tega dela, ki ne nudi samo svetovnonazorskega gradiva, marveč nam predstavlja sistem, mehanizem vsega gibanja. Razčlenjuje nam podrobno elito in maso, imperialistične težnje in propagandno kulisno nacionalizma in rasizma. Poleg tega opozarja avtor na številno literaturo o sodobnih vprašanjih, zlasti naj omenimo knjigo Italijana Curzia Malapartea o tehniki državnega udara. Za nas Slovence, ki smo javni presojeti svetovne probleme in vprašanja ciničnega obvladovanja mas iz žabje perspektive sentimentalizma — politične literature nam sploh manjka, caveat Consules! — so taka dela trikrat poučna. Nudijo nam vpogled za kulise ter nam nazorno predstavijo aparat, ki giblje farso sveta. Njene priče smo. Vsako svetovnonazorsko stališče je lahko končno za tega ali onega sporno, sporna je tudi strankarsko politična opredelitev lahko, dejstva pa niso sporna nikoli.

M. M.

**Salda-konte, štrance, journale,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

Klišeje
 vseh
 vrst
 po
 fotogra-
 fijah
 in
 risbah
 izvaja

**Klišarna
 St. Deu**
 Ljubljana, Dalmatinova ul. 13

Doti za Vašega otroka
 in prihranke za Vašo
 starost Vam pripravi
 z življenjsko polico

SLAVIJA

Jugoslovanska
 zavarovalna banka
 V LJUBLJANI

Telefon šte. 2176 in 2276

Zavarujte tudi proti
 ognju, nezgodam,
 ropu itd.

Tiskarna Merkur
 LJUBLJANA, GREGORČIČEVA UL. 23

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO IZVRŠILA HITRO,
 LICNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE,
 REVIIJE, KUVERTE, MEMORANDE, RAČUNE, LETAKE, LEPAKE,
 POSETNE KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD.
 VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEČ BARVAH

V LASTNI ZALOZBI IZDAJA: »SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE
 UPRAVE DRAVSKE BANOVINE« IN »ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB«,
 KATERE SEZNAM VAM NA ŽELJO DOPOSLE

TELEFON 25-52